

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Modstandskampen 1940 - 45

1 · Februar 2003

Gestapofanger
Krigssejlere
Modstandsfolk

LANDSFORENINGEN
ERHVERVSHÆMMEDE
FRA FRIHEDSKAMPEN

HORSERØD
FRØSLEV
DACHAU
HANNOVER-STÖCKEN
NEUENGAMME
SACHSENHAUSEN
STUTTHOF
BUCHENWALD
THERESIENSTADT
RAVENSBRÜCK

Modstand - vist nytter det...

Modstandskampen 1940 - 45

Gestapofanger Krigssejlere Modstandsfolk

Landsforeningen Erhvervshæmmede fra Frihedskampen

Formand: Jens Jacob Jensen, Kragelundvej 29, 7080 Børkop, tlf. 75 86 63 52.

Næstformand: Mogens Henrik Nielsen, Nystedvej 14,, 4000 Roskilde, tlf. 46 75 77 13.

Sekretær: Kaj Christensen, Sdr. Fasanvej 53, 4. th., 2000 Frederiksberg, tlf. 38 19 68 06.

Kasserer: Birthe Fuglsang, Strandbakkevej 28, 8250 Egå, tlf. 86 22 40 46..

Bestyrelse: Wilfred Thomsen, V. Stuckenbergs Vej 25, st., 8210 Århus V, tlf. 86 10 41 25.

Modstandskampens Bladudvalg:

Formand: Jens Jacob Jensen, Kragelundvej 29, 7080 Børkop, tlf. 75 86 63 52.

Udvalg: Kaj Christensen, Birgit K. Fischermann, Dagmar Mørk Jensen, Anni Mørk.

Indlæg dækker ikke nødvendigvis foreningens eller redaktionens synspunkter.

(Eftertryk tilladt mod kildeangivelse)

Kammeraternes Hjælpefond

Selvejende institution, stiftet 1945

Forretningsudvalg:

Formand: Anna-Lise Clausen, Præstefælledvej 67, 2770 Kastrup. Tlf. 32 51 50 13

Næstformand: Mogens Dyre, Kærvej 14, 6400 Sønderborg. Tlf. 74 42 86 26

Sekretær: Aase Beck Eigenbroth, John F. Kennedys Plads 4, 9000 Aalborg. Tlf. 98 12 32 31.

Kasserer: Poul Brandt, Lerholm Vænge 33, 2610 Rødovre. Tlf. 36 41 33 24.

Giro: 1000 780

Solveig Skjøtt, Dalsø Park 128, 3500 Værløse. Tlf. 44 48 56 74

Angående ophold i Kegnæs-huset, se bladets bagside.

Neuengamme Foreningens Rekreations- & Hjælpekasse til fordel for Frihedskampens Ofre

Adresse: Anna-Lise Clausen, Præstefælledvej 67, 2770 Kastrup, tlf. 32 51 50 13.

Midlerne fra salg af frimærker med overpris, til fordel for frihedskampens ofre og deres minde, udgivet i anledning af 40 års dagen – 4. maj 1985, uddeles til rekreationsformål eller -hjælp i særlige trangstiftælde. Beløb kan søges af danske statsborgere, der er – eller vil kunne anerkendes – i henhold til lov om erstatning til besættelsestidens ofre § 1a. Anmodning om ansøgningsskema sendes til ovenstående adresse.

ABONNEMENT, BLADREGNSKAB OG ANNONCER

Dagmar Mørk Jensen
Damms Teglgård 20, 1 th
6200 Aabenraa
Tlf./fax. 74 62 71 14 og
Tlf. 21 68 47 61
Giro 62 0 32 56

REDAKTION

Kaj Christensen
Sdr. Fasanvej 53, 4 th
2000 Frederiksberg
Tlf. 38 19 68 06
Ansvarshavende

Birgit Krasnik Fischermann
Gl. Vartov Vej 29, 2 tv
2900 Hellerup
Tlf. 39 62 83 55

TRYK

Fjerritslev Tryk A/S

TIL ABONNENTERNE

Bladet vil udkomme i månederne februar, april, juni, august og november.

Stof, der skal med i bladet, skal være inde på redaktionen den 1. i måneden umiddelbart før.

PRIS

125,00 kr. i 2003.

Modstandskampen 1940 - 45

Gestapofanger
Krigssejlere
Modstandsfolk

1. 2003

*Modstand -
vist nytter det...*

Modstandskampen 1940 - 45

Gestapofanger Krigssejlere Modstandsfolk

Organ for ERHVERVSHÆMMEDE
fra FRIHEDSKAMPEN 1940-45

Buchenwald-klubben
Dachau-klubben
Landsforeningen Erhvervshæmmede fra Frihedskampen
Landsforeningen af Gestapofanger fra Besættelsen
Hannover-Stöcken-gruppen
Horserød-Foreningen
Landsforeningen af kz-fanger fra Neuengamme
Ravensbrück-gruppen
Sachsenhausen-foreningen
Stutthof-foreningen
Theresienstadt-foreningen
Krigssejlerne

Nr. 1

2003

9. årgang

Krigssejlerne

Indvielsen af det nye vindue i kirken i Newcastle

I St. Nicholas Domkirke i Newcastle er der et smukt mindesmærke over de danske krigssejlere, der faldt i allieret tjeneste under kampen for Danmarks befrielse. Kirken ligger tæt ved den pool, hvor 4.000 af de 6.300 krigssejlere, der var i allieret tjeneste, mønstrede ud fra.

I montren foran mindesmærket er en mindebog med navnene på de faldne, et blad bliver vendt hver dag. To af de faldne var kun 16 år gamle, og der er 60, som kun var 17 år gamle. Der er 1.500 navne i bogen. Bag mindesmærket var der et ret almindeligt vindue med klart glas som vist på billedet. Alle andre vinduer i den store kirke er med farverige vinduer.

Inger Batchelor, formand for den danske kirke i Newcastle, startede en kampagne for at få et nyt og mere betydningsfuldt vindue. A.P. Møllers Fond sagde ja til at finansiere det nye vindue.

Lørdag den 26. oktober 2002 blev det nye vindue indviet. Det er designet af Mike Davis. Det nye vindue ses på det andet billede, som en integreret del af Dronning Margrethes teg-

ning, der blev lavet til en bispekåbe i Aarhus. Det forestiller Jesus korsfæstet på et anker som vist. Ankeret repræsenterer håb, korset tro og hjertet kærlighed. Også som en del af det nye vindue er byvåbnene fra Marstal, København og Aarhus.

Invitationer blev sendt til de 234 levende krigssejlere, hvoraf lidt over 100 bor i Danmark. Der var 23 krigssejlere (8 fra Korsør) til stede ved højtideligheden. Flere ville gerne have været med, men var ikke i stand til at rejse på grund af helbredet. Der var 11

Søværnets æresvagt gør honnør, medens krigssejlerne går ind i kirken.

Det nye vindue bag mindesmærket. Dronningens tegning ses i den øverste del af vinduet. Ved siderne foroven er byvåbnene fra Marstal, København og Aarhus.

Der var forskellige oplæsninger og salmer. Derefter læste præst Eigil Andreassen fra THETIS Matthæus 14,23-33. Der var bønner på dansk og engelsk af Canon Geoff Miller og præst Lene Crone-Nielsen.

Efter forskellige salmer sang Trine Bastrup Møller »Agnete og Havfruerne«

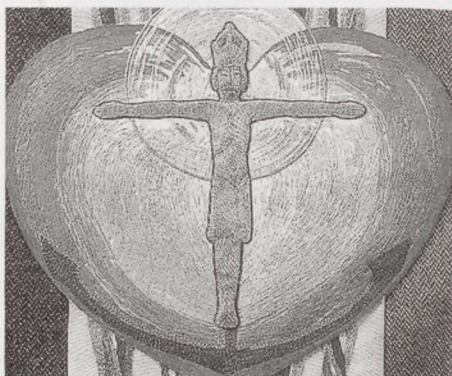
Derefter en procession af kirkens overhoveder til den del af kirken, hvor det nye vindue skulle indvies. Kirkens arkitekt inviterede den danske ambassadør til at »overrække« vinduet til kirkens overhoved.

Kranse blev lagt, først ved mindesmærket for britiske søfolk og derefter ved vort mindesmærke. Et æreskompagni fra THETIS stod vagt foran mindesmærket. En hornblæser blæste »The last post« og »Reveille«, velsignelse og Altid Frejdig. Derefter gik vi alle til en »reception« i et andet lokale i kirken.

Taler: Først talte ambassadøren, borgmesteren, direktør Hornby fra A.P. Møllers Fond, krigssejlere Svend Olsen og Erik Kragelund, dean af kirken, Inger Batchelor.

I talerne blev det fremhævet, at alle danske krigssejlere i allieret tjeneste var frivillige, alle fik lejlighed til at vælge, om de ville sejle eller lade sig internere. Kun få valgte at blive interneret og flere af dem skiftede efter kort tid mening og kom til søs. På de skibe, der kom under engelsk flag var

Mindesmærke for Danske Allierede Krigssejlere i St. Nicholas Domkirke Newcastle. Den nye mindebog, i montren til højre, lavet af Erik Kragelund og Inger Batchelor, blev indviet den 7. maj 2000. Et blad bliver vendt daglig. Flaget vajede på dansk skib, efter at skibene igen fik lov at føre Dannebrog julen 1943. Til det nye vindue bag mindepladen har vi modtaget 35.000 pund fra A.P. Møller og hustru Chastine McKinney Møllers Fond til almene formål. Det nye vindue blev indviet den 26. oktober 2002.

Dronning Margrethes tegning som er en integreret del af det nye vindue. Korset betyder tro, ankeret er håb og hjertet er kærlighed.

enker, der havde planlagt at komme, men der var kun 9, der kunne klare det. Der var krigssejlere, der havde pårørende med til hjælp, så vi var 84 med pårørende. Karsten Landro, borgmester fra Marstal, kom sammen med sin kommunaldirektør Lars Rud. Søværnets THETIS kom til Newcastle i anledning af begivenhederne.

Ved indgangen til kirken stod en deling fra THETIS æresvagt og gav honnør, da krigssejlerne gik ind i kirken sammen. I spidsen gik en officer fra THETIS med Dannebrog. Alle andre deltagere var allerede inde i kirken og rejste sig op, da krigssejlerne kom ind i kirken. Musikken spillede.

der dansk kaptajn, danske officerer og besætning, men engelske kanoner i begyndelsen. Senere blev mange af os uddannet som kanonerer og derefter var alle ombord danske.

På grund af vores arbejde og på grund af modstandsarbejdet i Danmark ville de allierede i 1943 have de frie danske uden for Danmark godkendt som allierede. Rusland vetoede dette på grund af den samarbejdsvilje med tyskerne, der blev ført af regeringen i Danmark. Julen 1943 fik de skibe, der var under engelsk flag, lov til at føre Dannebrog, en stor dag for os alle. Ved invasionen af Normandiet var 5% af invasionsflåden under Dannebrog, noget, der desværre er ukendt af mange, mellem 800 og 1.000 danske deltog i invasionen og 80 faldt. Der er en mindesten på Utah Beach for de faldne.

Historien har ikke været venlig mod krigssejlerne og det gælder både i USA og i England, men måske mest i Danmark.

Om aftenen var der en gallamiddag i et meget smukt lokale i byen, alle havde deres pæne tøj på. Ambassadøren holdt en tale og Inger blev de-

koreret med Ridderkorset, som for hende var en overraskelse. Vi var nogle krigssejlere, der havde skrevet et brev til den danske ambassadør i London og indstillet Inger til Ridderkorset. Vi var glade for, at Inger fik denne fortjente medalje for det store arbejde, hun har ledet i mange år.

Næste dag var der reception på THETIS, og det var et pragtfuldt arrangement på dette moderne skib. Vi fik pragtfuld mad og drikke.

Der var flere fester de følgende dage, og mange af officererne og menige fra THETIS deltog, der blev danset og sunget.

For mange af os var Newcastle vor hjemby under de fem forbandede år. Den repræsenterede det eneste frie i Danmark, vi kendte, der var en dansk kirke, der hang et Dannebrog. Der var et kammeratskab, det bedste nogensinde. Det paradoksale er at opleve Newcastle under krigen var ikke særlig opmuntrende, byen var på grund krigen og kulminerne ret beskiddet. I mit første værelse på den »billige ende« af Westmorland Road var der kun gaslys. I dag er det en moderne og meget flot by med høje kul-

Krigssejlerne følger Dannebrog ind i kirken. Alle andre er i kirken og rejser sig.

turelle værdier.

Mange af os tager til Newcastle hver maj til en mindegudstjeneste og dette er en af de bedste store årlige oplevelser, og at tilbringe dage sammen med vore venner, det er dejligt. Den næste mindegudstjeneste er den 3. maj 2003.

Erik Kragelund

Det Franske Amicales Nationalkongres 2002 i Caen

Det Franske Amicale afholdt sin nationalkongres den 27. september til 30. september i Caen. Den 27. holdtes pressekonference på hotel Mercure, derefter bestyrelsesmøde.

Den 28. afholdtes højtidelighed ved mindepladen for deportationerne, hvorefter der i Saint Jean kirken var katolsk gudstjeneste.

Borgmester Brigitte le Brethon inviterede til reception på rådhuset, hvor vi, et par hundrede deltagere i nationalkongressen, mødtes.

Generalforsamlingen afholdtes på hotellet fra kl. 15.30 til 18.30, under hvilken bestyrelsesmedlemmerne afgav beretning, der diskuteredes af kongresmedlemmerne. Med mine begrænsede franskkundskaber var det en anstrengende indsats.

Af udlændinge fandtes i år kun repræsentanter for Storbritannien (James), Danmark (Gerda og Peder Søegård) og Tyskland (Hans Rentmei-

Det franske Amicales medlemmer og gæster på vej til det amerikanske mindested i Caen.

Højtideligheden ved mindestedet i Caen.

Den franske Sachsenhausen-forenings sangkor ved mindestedet.

Et vue over en del af den amerikanske kirkegård ved Caen.

ster). Vore internationale organisationer er ved at tabe pusten.

Hans Rentmeister, som tysk gæst og generalsekretær for ISK (Internationale Sachsenhausen Komite) takkede på udlændingenes vegne for indbydelsen og drøftede mulighederne for foryngelse af de nationale foreninger. Han pegede på, at krigene stadig hærger jordens befolkning og nye fascistiske bevægelser finder grobund i Europa. Desuden talte han for kampen for at bevare og udbygge mindesmærker om nazitidens krænkelse af menneskerettighederne i Tyskland.

Desværre er det tvivlsomt, om vi fra dansk side kan medvirke til en fortsat kamp efter disse linier, i hvert fald hvis vi ikke fornyr og forynger os.

På den sidste dag blev vi ført rundt til invasionens kyster og museer. Især de enorme tab af unge menneskeliv gjorde et dybt indtryk.

Men invasionens storslåethed, der var en kendsgerning, fik os også til at tænke på at USA's og Canadas samlede tab under hele krigen var på 500.000 mand sammenlignet med Sovjetunionens 20 millioner. Men mindestederne her drejede sig om de vestlige allieredes succesfulde invasion, ikke om nedkæmpelsen af det enorme tyske militærapparat, der begyndte i februar 1943 efter Stalingrad, og som ved invasionstidspunktet stod over for sin fuldbyrdelse.

Jeg tror ikke, at jeg i det kommende år vil have kræfter til at give møde med mine internationale kammerater, dertil er jeg af for fremskreden alder, og strabadserne med rejser og arrangementer overstiger kræfterne. Jeg håber, at der er andre, der kan overtage.

Peder Søgård

SENTENSER

Danskerne vil jo gøre alt for deres børn undtagen én ting: at være sammen med dem

P.J. Stender

Neuengammeforeningen 40 år

I begyndelsen af året 2002 ringede foreningens formand og meddelte mig, at det var på tide at planlægge Neuengammeforeningens 40 års jubilæum, og det skal foregå på dansk jord og til minde om dem, der grundlagde foreningen.

Derfor blev turen mere end en stor fest, den kom også til at markere foreningens arbejde og et minde om de mange personer, der har arbejdet for, at ingen skal glemme den tid, hvor Danmark var besat af nazismen

Vi startede tirsdag den 20. august.

Kl. 8.00 kørte bussen fra Sjælør station og første stop var mindesmærket for Koldings faldne modstandsfolk 1940-45. Koldings borgmester Per Bødker Andersen var inviteret til at holde tale ved monumentet og nedlægge en krans. Per Bødker Andersen sagde bl.a.: »Denne krans lægges som Kolding bys hilsen og tak til jer, men også som byens hilsen til de mange, som ikke kom hjem.«

Foreningens krans blev lagt af næstformand Ernst Nielsen.

Efter højtideligheden ved monumentet besøgte vi Staldgården. Her havde Gestapo under krigen sit sydjyske hovedkvarter. Her fortalte Ernst Nielsen om sine egne oplevelser fra den 18. december til 3. juledag 1944, da han sad i Kolding arrest og blev bragt til forhør på Staldgården. Efter at have beset fangehullet, indtog vi frokost på Cafe Koldinghus. Vi kørte videre til Pejsegården, som var vort kvarter de næste dage.

Onsdagen blev brugt til at slappe af. Vi kørte en tur med veteranbanen Bryrup-Vrads gennem den skønne Højlund Plantage. Om eftermiddagen mødtes vi på hotellet og blev her underholdt af violinisten Anker Buch, det var en skøn violinmusik.

Ved aftenens middag holdt formanden Helge Hansen sin tale til foreningen. Han gennemgik foreningens historie og fortalte, at den første opgave, foreningen havde, var at samle penge til monumentet i Neuengamme. Det blev til ca. 60.000 kr. På det første møde, der blev holdt i Admiral Gjeddes gaard hos revisor Steen Hansen den 26. maj 1962, blev Holger Grome Nielsen valgt til formand. Denne post bestred han til sin død i 1981. Som sekretær blev Eric Lamert valgt, men han døde året efter, og Niels Otto Køster overtog jobbet,

Monumentet med de to nedlagte krans. Fanen føres af Thommas Bahnsen.

og han var sekretær til 2001.

Foreningen har taget mange initiativer for at bevare mindet om dem, der ikke kom hjem fra Neuengamme. Der har altid været stor opbakning til foreningens arbejde og det har gjort, at det har været rart at lave ture for medlemmerne, selv om det mange gange har været meget tidkrævende. Helge sluttede med at sige: »Det ven-skab, vi har bygget op sammen, er guld værd.«

Ved aftenkaffen kom Christian Sørensen og underholdt med sang.

Torsdag gik turen til Hørbylunde Plantage til Mindestenen for Kaj Munk, der den 4. januar 1944 blev myrdet på dette sted. Her lagde Svend Åge Holm Sørensen foreningens krans, og Helge Hansen holdt talen med udgangspunkt i Kaj Munks sidste prædiken. Efter højtideligheden kørte vi til Svejebak ved Silkeborgsøerne, hvor vi spiste frokost i restauranten Ludvigsløst.

Dagen sluttede med, at vi var gæster ved Pejsegårdens 30 års jubilæumsrevy.

Fredag gik turen hjem, men vi kørte først til Hvidstengruppens mindesten. Her holdt Jens Stenz en tale og fortalte om sine oplevelser i Hvidstengruppen. Han sluttede med et citat af Marius Fiil, der efter dommen udtalte: »Tyskerne er trængt ind i Danmark, og vi er i krig. Vi er ikke

Koldings borgmester Per Bødker Andersen nedlægger en krans på byens vegne.

forbrydere, men patrioter. Når krigen er forbi, vil de unge, der er tiltalt i denne sag, være rede til at række unge tyskere hånden.« Jens Stenz lagde foreningens krans. Vi sluttede turen med kroens berømte æggekage. Formanden takkede sine hjælpere og en særlig tak til Jan Kristensen, der mange gange har lavet turprogrammet.

Leif Juul Sørensen

Neuengammeforeningens pilgrimstur september 2002

Neuengammeforeningens bestyrelse har på de sidste møder drøftet, hvor de sidste æresstatuetter skal placeres. Det blev besluttet, at en statuette skulle overrækkes til Dr. Detlef Garbe, museumsleder i den tidligere KZ-lejr Neuengamme for hans store personlige engagement og indsats.

Formand Helge Hansen lod sig endnu engang overtale til at lave en fælles pilgrimstur til Neuengamme, og det resulterede i en to-dages tur med overnatning i Banzkow.

24 veloplagte deltagere mødtes en fredag morgen på Sjælør station, Leif sad ved bussens rat og førte gruppen sydover mod Rødbyhavn og Hamburg.

Vi mødtes med Dr. Garbe ved den rekonstruerede appelplads i Neuengamme-lejren, pladsen var blevet indviet og overdraget til museet den 20. september, en uge før vi var der. Vi hørte her om tidsplanen for overdragelsen af hele området til museet, og de planer der er for at føre området tilbage til tiden under 2. verdenskrig. Museumsarealet vil blive 50 hektar og der vil blive 2900 kvadratmeter udstillingsareal. Planen er, at det skal

åbnes ved en højtidelighed den 4. maj 2005, 60 årsdagen for befrielsen.

Dr. Garbe orienterede om, at i september 2003 vil hele området blive overdraget til museet, og at der ville blive udsendt invitationer til medlemmer af AIN om at deltage i den officielle overdragelse af området.

Efterfølgende blev vi samlet i museet, hvor næstformand Ernst Nielsen holdt talen til Dr. Detlef Garbe. (Talen vil blive trykt i et tysk tidsskrift »Beiträge zur Geschichte der nationalsozialistischen Verfolgung in Norddeutschland«).

Tale ved overrækkelsen af Neuengammeforeningens æresstatuette til lederen af KZ-Gedenkstätte Dr. Detlef Garbe 27. september 2002:

Kære Dr. Detlef Garbe!

Vi er her for at udtrykke vor glæde over at have lært dig at kende - og vi i den danske Neuengammeforening vil gerne her udtrykke vores taknemmelighed for din altid positive støtte og for det gode samarbejde igennem mange år og på mange områder!

Ud over at støtte vore kammerater

har foreningen egentlig fire hovedformål:

- at ære og mindes vore døde kammerater bl.a. gennem vore pilgrimsrejser,

- at udbrede sand viden - som øjenvidner - om, hvad der dengang skete og i den forbindelse

- at være med til at modbevise den revisionisme og historieforfalskning, der desværre er oppe i tiden og samtidigt

- at advare mod og modvirke nynazisme.

Du og din organisation har altid været og er stadig en uerstattelig baggrund for disse vore arbejdsfelter og vor viden!

Din indsats for udviklingen af KZ-Gedenkstätte Neuengamme i alle aspekter er imponerende og den hurtige og koncentrerede indsats sidste efterår efter de katastrofale nye politiske signaler, hvor det bogstaveligt talt fra den ene dag til den anden lykkedes at udarbejde dokumentationsbogen »Die Arbeit der KZ-Gedenkstätte Neuengamme 1981 bis 2001« var bl.a. sammen med Amikalens indsats udslagsgivende for det positive resultat for den endelige nye udformning og udbygning af hele lejrområdet!

Vi ved, at din organisation altid på grund af for små budgetter har haft personaleproblemer, men alligevel er det lykkedes med mange forskellige personalegrupper - deltidsansatte, praktikanter og frivillige - at initiere og udvikle utallige aktiviteter. Jeg kan her som eksempel nævne det for os spændende og belysende projekt: »Dänische Häftlinge im KZ-Neuengamme - Die Aktion Bernadotte und das Skandinavienlagen« af Ulrike Jensen. Trods de mange forskellige personalegrupper har vi altid haft et positivt og godt samarbejde med de forskellige kontakter!

Kære Detlef Garbe, det er for os alle en stor ære og det er med stor taknemmelighed, vi hermed overgiver dig vor æresstatuette!

Jeg ved, du kender historien og man kan på en måde sige, at den nu vender tilbage til sit udgangspunkt!

Ernst Nielsen
NG-Häftling nr. 69488

Ved Neuengammeforeningens æresstatuettes overrækkelse ses f.v. formand Helge Hansen, næstformand Ernst Nielsen og Dr. Detlef Garbe.

Dr. Garbe udtrykte en stor ære ved at modtage foreningens æresstatuette og har siden sendt en takkeskrivelse til foreningen

Museet var efterfølgende vært for kaffe, kage og væske på en varm dag.

Vi fortsatte vores tur mod Banzkow og »vores« hotel Trend, hvor vi var ventet, og hvor vi blev modtaget med åbne arme. Efter indlogering var der mad og hyggeligt samvær.

Lørdag morgen var alle igen parate til at tage tilbage til Neuengamme, og vi skulle mødes med den danske generalkonsul Niels Høyer i Hamburg.

Vi var først ved krematoriepladsen, hvor formand Helge Hansen holdt talen og efterfølgende lagde kransen:

»Vi gav engang et løfte - løftet, at vore døde kammerater aldrig skulle blive glemte. I disse mange år - siden den 2. verdenskrig har vi holdt dette løfte ved en mindehøjtidelighed her i KZ-lejren Neuengamme samt i andre KZ-lejre, hvor danske fanger døde. Dette har været vigtigt for os.

Selv om det nu er mange år siden, så står vore oplevelser brændt ind i vores erindring.

Hver gang, jeg står her på dette sted, så dukker begivenhederne op, som var det sket i går. Jeg ser IKKE de fine græsplæner og de friserede stier - jeg ser dødsmærkede stakler vakle rundt, - jeg ser deres livløse øjne, der intet ser - så falder der én dér og én dér - de bliver bare liggende - ingen har kræfter til at hjælpe dem op - de bliver fjernet én gang i døgn - når ligvognene kommer forbi, og så bliver de kørt til krematoriet til en skorsten, hvor der altid var brændsel nok; skorstenen stod her, hvor jeg står.

Vi gamle fanger var også her - i helvedes forgård, mange af vore kammerater forlod lejren ad den eneste vej ud herfra - gennem denne skorsten. -

Men vi blev mirakuløst reddet til live igen af Det Danske Jyllandskorps, og senere kom Bernadottekorpsen til.

Jeg er ofte blevet spurgt: »Hvorfor tager I derned - hvert år - så mange år efter - og piner jer selv.«

Jeg svarer disse mennesker: »I forstår det ikke, for I har ikke set jeres kammerater langsomt dø - I har ikke set deres fortvivlede øjne og deres tavse bøn om hjælp - hvor hjælp ikke var mulig. I har aldrig prøvet at være hårdt arbejdende med en SS-pisk over ryggen, hvis bare vi stod stille et øjeblik for at trække vejret. 12 timers arbejde på en skål suppe, delt mellem 2-3 kammerater, én gang om dagen og

På appelpladsen orienterer Dr. Detlef Garbe.

en frokostpause på 10 minutter, hvor vi fik et stykke af noget, de kaldte savsmuld - dertil en kop kaffe, der intet havde med kaffe af gøre. - De mennesker spurgte ikke mere.

Derfor er vi taget herved hvert år, og vor samvittighed byder os at gøre det, så længe vi kan.

Dette års pilgrimstur er alene en pilgrimstur - intet andet - og det kan vore pårørende og venner naturligvis ikke have den samme interesse i.

Vi er nu i den alder, hvor mange forlader os hvert år. Naturen er med til at bestemme det, og vi må nok se i øjnene, at dette års pilgrimstur er den sidste, som jeg arrangerer for Neuengammeforeningen.

Jeg har brug for at nyde mit otium, mens tid er.

Jeg vil derfor benytte lejligheden til at takke jer alle - jeg vil takke for jeres trofasthed og kammeratskab gennem alle disse år.

Jeg vil nu lægge Neuengammeforeningens krans i erindringen om vore døde kammerater. Vi skal ikke sørge over dem - vi skal være stolte over at have kendt dem - for i deres modstandsarbejde var de med til at skabe den frihed, alle burde have ret til. Tak.«

Vi sluttede ved krematoriepladsen med at synge det sidste vers af Altid frejdig...

Ved Danmarksstenen blev forenin-

gens krans lagt at Lykke Finderups datter Gitte.

Den danske generalkonsul i Hamburg Niels Høyer holdt talen ved hovedmonumentet og lagde konsulatets krans.

Jørgen Jønsson lagde foreningens krans, og vi sluttede med at synge det sidste vers af Altid frejdig...

Det var så tid til at indtage lidt mad og drikke, inden vi igen forlod Neuengamme for at vende hjem efter 2 begivenhedsrige dage med et dejligt kammeratskab.

HVS

SENTENSER

En vis fælles viden er nødvendig. Ikke for egen egoisme. Men for samtale og forståelse, generationerne imellem.

Kaj Christensen

Uden historisk viden - og nogen forståelse kan man godt træffe et valg.

Men træffe det rigtige valg, kan man ikke.

Kaj Christensen

En del af vore abonnenter, der bor i engelsk-talende lande, har ind imellem spurgt, om der ikke er nogen tekst på engelsk, som de kan anvende i diskussioner og til undervisningsbrug. Her er et eksempel.

KZ-Gedenkstätte Neuengamme

Circular of the ending year to the former detainees, their bereaved families and the »Freundeskreis der Gedenkstätte«.

Dear Ladies and Gentlemen, dear Friends of the Memorial of Neuengamme!

The end of 2002 is approaching and I would like to take this chance to inform you about some of our activities in the last year.

After the turbulent months of autumn 2001, when the question of the removal of the prison, which is presently situated on the area of the former concentration camp of Neuengamme was discussed intensively in the public, lots of events have taken place. In my last circular I wrote that the recently-elected Senate of Hamburg had agreed with the victims' organisations and the »Amicale Internationale de Neuengamme« to keep hold on the settled concept on the transforming process of the memorial. Already in December 2001, the area of the former garages of the SS were handed over to the memorial by authorities, and soon after the restoration of the ensemble began. In January 2002, the Senate settled unanimously a new timetable and plan of finances for the extension of the memorial, which fixed the date of the removal of the prison on 30th of June 2003 and the completion of the new centre of exhibition, study and encounter on 5th of May 2005, the 60th annual return of the liberation.

Since summer 2002, a third of the place of appeal is reconstructed, the rest will follow after the prison's removal. On September 20th, senator of Culture Mrs Dana Horáková, senator of Justice Mr Roger Kusch and Robert Pincon, President of the Amicale Internationale signed an agreement which effects that the place of appeal is already open to the public, although the jail has not been removed

yet. The staff of the memorial has been increased for the preparation of the new exhibition. In the meantime, first concepts have been elaborated, an advisory council with representatives of the Amicale Internationale and scientists under the presidency of Prof. Dr. Axel Schildt has been installed by the senator of Culture; the process of transformation is in full speed.

Nevertheless, further activities of the memorial have not stopped. On the day of remembrance for the Victims of National Socialism, we were able to present – on invitation of the president of the parliament of Hamburg, the »Bürgerschaft« – the exhibition »Ein KZ wird geräumt« (A Concentration Camp Is Being Evacuated) in the City Hall, which stayed there during January and February. The specially modified exhibition on the topic of the tragic events in the last days of the Neuengamme Concentration Camp had great publicity, as well as the covering events. Meanwhile it has become a kind of tradition that the memorial shows different exhibitions in the City Hall of Hamburg. Presently, Herbert Diercks and further collaborators do the conclusion-work for the exhibition »Kola-Fu« – Ein Ort der Willkür und Gewalt. Zur Geschichte des Konzentrationslagers und der Strafanstalten Fuhlsbüttel 1933-1945«. (Kola-Fu – A place of Arbitrariness and Violence. About the History of the Concentration Camp and the Penal Institutions Fuhlsbüttel 1933-45) that will be shown from January 24th on in the City Hall. The big version of the flying exhibition »Ein KZ wird geräumt« has been shown in the 11th and 12th place in the towns Husum and Salzwedel this year. Unfortunately, the work on the scientific covering volume of this exhibition could not be finished this year. This extensive analysis - for which more than 30 scientists and eye-witnesses of time helped - shows the newest research

report of the evacuation of the concentration camp Neuengamme, the action of the »White Busses«, the reception camps and the detainees' ships.

Two new books came out this year. At first the memories of life of the former detainee Dr Jerzy Giergielewicz named »Endstation Neuengamme« (Last Station Neuengamme), which has been given out by the concentration camp memorial Neuengamme and the memorial Salzgitter-Drütte together with the financial help of private contributors. At the same time when this circular is written, the 7th volume of our review »Beiträge zur Geschichte der nationalsozialistischen Verfolgung in Norddeutschland« (Contributions To The History Of National Socialistic Pursuit In Northern Germany) will be given out. It will be named »Entgrenzte Gewalt. Täterinnen und Täter im Nationalsozialismus« (Infinite Violence. Perpetrators In The National Socialism) and deals in biographies of groups and individuals with the crimes of the SS.

In the summer, two international work camps with youth from different countries had been held on the territory of the memorial Neuengamme. During the first camp excavation was made for the securing of evidence. In the second work camp the young people learned for two weeks about the art of former detainees of the concentration camp Neuengamme and processed their experiences by creating own works of art. Our museum educationalist Mr Frank Jürgensen gave out the brochure »Kunstpause. Die Praxis internationaler Jugendwork camps and Gedenkstätten ändert sich« (Kunstpause. The Practice Of International Youth Work camps At Memorials Changes).

From 13th until 15th of September more than 50 employees (most of them are in an honorary capacity) from different initiatives and memo-

rials met in the »Nordsee-Akademie Leck« for the 9th working conference »Concentration camp Neuengamme and its satellite camps«. The »Freundeskreis KZ-Gedenkstätte Neuengamme e.V.« was the organizer again and got this time some help from the cooperation-partner concentration camp Memorial Ladelund. One of the topics was the portrayal of the satellite camps in the new main exhibition in Neuengamme.

We would be very pleased if you could let us have some of your documents, pictures and objects for the new exhibition. Of course we can make some duplicates of them if you want to keep the originals.

Since 1st of October 2002 the concentration camp memorial Neuengamme has a deputy director. His name is Mr Reimer Möller. He was the director of the museums of the city Soest before and will conduct the commercial work and the spheres of education and public relations in Neuengamme. I hope that you will show to him the same sympathy you have shown to me in the last couple of years.

With the best wishes for the year 2003, sincerely yours Detlef Garbe

In the name of all employees of the Concentration Camp Memorial Neuengamme.

SENTENSER

Et menneskes egen samvittighed bør være dets eneste dommer, og man bør frygte det skyggebillede, som kaldes den almindelige mening mere end man frygter at møde et spøgelse.

E. Lytton-Bulwer

Det er lige så let at bedrage sig selv, uden at man mærker det, som det er svært at bedrage andre uden at de mærker det.

La Rochefoucauld

Spørg din pligtfølelse til råds, ikke omstændighederne.

Johs. Crisostomos

*Ved Anni Mørk,
Dammes Teglgård 30, 2. mf.
6200 Aabenraa
Telefon og fax 74 62 71 14*

10. februar

Kaj Martinusen, 80 år
Vesterris, 6100 Haderslev

11. februar

Alfred Svendsen, 75 år
Nrd. Dybbølsvej 23, 7000 Fredericia

16. februar

Gerner Christensen, 80 år
Fynsgade 40, 7200 Grindsted

18. februar

Erik Aarestrup, 80 år
Rytterbakken 14, 1.th
3000 Helsingør

22. februar

Svend Aage Sørensen, 85 år
Søvejen 1, 2.tv, 3000 Helsingør

26. februar

Doris Breier Henriksen, 75 år
Astrid Obelsvej 3, st
9000 Aalborg

Povl Kildemoes, 80 år
Dr. Sofiesvej 72, lejl. 111
4000 Roskilde

Ester Leth, 80 år
Øster Sundbyvej 41
9000 Aalborg

2. marts

Jørgen Barfod, 85 år
Ved Fortunen 10 A
2800 Lyngby

8 marts

Erik Rex Christensen, 75 år
Klipvej 58, Fjand
6990 Ulfborg

11. marts

Valborg Zinck, 75 år
Mosebrinken 5, 9510 Aalborg SØ

Gyta Dahl, 85 år
Vestervænge Allé 13, 9000 Aalborg

19. marts

Erik Borkmann, 80 år
Herningvej 213, 9220 Aalborg Ø

24. marts

Niels Gravengaard, 85 år
Randalsvej 4, 7000 Fredericia

3. april

Kirstine Juhl, 80 år
Jagtvej 7, 7000 Fredericia

6. april

Hans Jørgen Mengel, 80 år
Nydamsvej 22, 2880 Bagsværd

10. april

Villy Andersen, 80 år
Runddyssen 221, 9230 Svenstrup

Lis Larsen, 80 år
Fligen 8, 9970 Strandby

11. april

Svend Lau-Jeppesen, 85 år
Nørregade 31, 1. sal, 8300 Odder

13. april

Børge E. Rorvang, 80 år
Rousthøjparken 30, 7130 Juelsminde

14. april

Holger Boll, 80 år
Bakkebo 14, 9240 Nibe

TILLYKKE

Til alle fødselarerne....

Husk nu alle at tænke på alle dem, der kan fejre en rund dag i 2003. Til april bladet skal fødselsdagsdatoerne sendes NU for at nå med (dvs. fødselsdage fra 15. april til 15. juni - naturligvis også meget gerne for resten af året!)

*Venlig hilsen
Anni Mørk*

Forbundsdagen i Berlin

Heinrich Fink skriver i Antifa nr. 7-8 2002 bl.a. følgende:

Der findes (i Forbundsbygningen) en ca. 100 m lang indvendig mur, på hvilken talrige soldater fra den røde arme på den dag, bygningen blev erobret, forevigede dette med indskrifter.

De udtrykker deres tilfredshed med at have besejret den tyske fascisme og opregner etaperne på deres lange vej til Berlin, eller har simpelthen skrevet deres navn. Det er et stykke levende historie, ligeså enkelt som udtryksfuldt... og autentisk.

Da huset blev renoveret før ibrug-

tagningen i 1999 anerkendte den britiske chefarkitekt Sir Norman Foster dets betydning som tankevækkende. Han lod det med Forbundsbygningens godkendelse konservere og bevarede det dermed for eftertiden.

Det var forhistorien.

Nu findes der et forslag fra medlemmer af CDU/CSU-fraktionen om »af historisk retfærdige grunde« at dokumentere graffiti. Denne formulering er mere end en forskønnelse af hensigten. Det, det drejer sig om for dem, er egentlig at forbyde offentlig adgang til lokalet for alle rigsdagens besøgende og derfor som alibi at gemme indskrifterne i et tilfældigt

hjørne af den vidtstrakte bygning som »dokumentation«.

Som begrundelse for forslaget angives, at »det drejede sig om gentagelser«, og at det optog for megen plads for så vigtige ting, som de enkelte forbundslandes våben o.l. En anden begrundelse var, »at nok havde den røde arme befriet for nationalsocialisme, men ikke for totalisme, og havde således ansvaret for diktaturet i DDR.«

HF går ud fra, at forslaget ved sidste behandling bliver afvist.

Overs. DMJ

Nazismens »menneskeforståelse«

Fra Le Patriote Résistant

En børnelæge i Drancy

(juli-december 1942)

Læge Germain Blechmann, børnelæge og hospitalslæge, rettede den 16. januar 1945 en skriftlig henvendelse til Børnelægeforeningen i Paris. Heri fortalte han om sin lægelige aktivitet i Drancy mellem juli og december 1942, dvs. i den periode, hvor Drancy blev fyldt op med de jøder, der var fanget ved razziaer i Paris og ført til Vintercykelbanen, og massive konvojer med deporterede jøder fra hele Frankrig, heriblandt utallige børn.

Herunder følger uddrag af dette dokument, som er gribende i sit tørre, konstaterende sprog:

Efter ordre fra Gestapo blev jeg den 1. juni 1942 arresteret og ført til koncentrationslejren Drancy, og her var jeg til midt i december. Derefter blev jeg, da jeg var syg, sendt til Rothschild-hospitalet og endelig sat fri den 3. april 1943.

I de seks og en halv måned, som mit ophold i Drancy varede, blev jeg af omstændighederne hurtigt og i meget stor målestok ledt til at udøve min

lægegerning. Knap nok »installeret« fik jeg overdraget en sal med syge på et tidspunkt, da lejren endnu kun inkluderede mænd.

Henimod begyndelsen af juli sagde rygter, at der ville komme masse-arresterede af den kategori af franskmænd og fremmede, som var omfattet af artikel III i den tyske forholdsordre af 27. september 1940.

Og faktisk arresterede det franske politi den 17. juli og de efterfølgende dage tusindvis af personer af begge køn, som blev ført til Vintercykelbanen, hvor de opholdt sig i dage og nætter for derefter at blive dirigeret til lejrene i Drancy, Beaune-la-Rolande og Pithiviers.

Lejradministrationen betroede mig at organisere kvindernes sygestuer. Men så opdagede man med forbløffelse og ængstelse, at der i mængden af ofre for razziaerne var talrige børn i alle aldre. Den 20. juli bad man mig om gøre klar til nogle af disse børns ankomst. De første af dem kom til

Drancy-lejren i Røde Kors biler den 21. juli.

Jeg anede da, at min rolle ville vokse betydeligt: børn i hundredvis skulle komme til at kende koncentrationslejrenes barske liv, virkningerne af promiskuitet og af underernæring. Smitte af alle slags kunne forudses. Det var nødvendigt at prøve at se de store linjer for at klare de opgaver, som ville tilfalde os.

Det lykkedes mig at overbevise de ansvarlige om, at vi skulle rydde lokaler, forberede isolation af de smittefarlige, sætte senge op, forsyne os med linned og tæpper. De faktiske beviser skulle give mig ret.

Hver eller hveranden dag, transporteret i busser, som strømmede til i timevis, skulle en sand menneskelig flodbølge oversvømme lejren, mænd i enhver tænkelig tilstand, gamle, kvinder, børn, som gendarmerne parkerede inden for pigtråden. Denne flok blev dirigeret forbi nogle borde, hvor internerede, der var højere funk-

tionærer, tog imod alle de penge, som de nyankomne ejede - mod kvittering (!).

Derefter førte andre internerede de nyankomne ad de forskellige af de 22 trappeopgange, som førte op til de 4 etager i bygningerne. Hele komplekset dannede en trapez bestående af tre blokke og en åben side ud mod forstads kvarteret (...)

Snart fik administrationen (kontoret for identitetskort o.lign.), som nogle internerede også stod for, at vide, at børn fra lejrene i Beaune-la Rolande og Pithiviers ville komme væltende. Vi skulle forvente 700 til 800 børn ad gangen, ledsaget af voksne (kvinder, mødre, søstre eller hvem som helst) for at konvojen kunne være på 1.000 personer.

Nogle af disse transporter foregik i kreaturvogne, plomberede, som det tog 10-16 timer at køre de 80-100 km, forsynet med to spande pr. vogn, den ene med vand, den anden til nødtørft. Man kan gætte, i hvilken tilstand børnene ankom til Bourget banegården og derefter til Drancy-lejren. Det var for øvrigt også sådan, de alle blev deporteret videre.

En sygestue med 14 senge plus endnu en sygestue var allerede fyldt op. Strømmen af internerede børn betød en enorm tilgang af syge. I løbet af 10 dage fungerede seks sygestuer uop-hørligt, og jeg vil fortælle under hvilke omstændigheder.

Arkitekturen i Drancy gjorde, at man kunne isolere nogle af de syge, og jeg fik til disposition først en, så to etager indeholdende sale og mindre værelser.

Det er kun muligt at give cirka-tal, da alt og alle var overbebyrdet og overfyldt, men deportationerne med 1.000 personer ad gangen blev organiseret. Fra perioden den 21. juli til den 9. september har jeg nogenlunde præcise tal. I de 50 dage passerede 5.500 børn Drancy-lejren. Andelen af indlagte syge på mine sygestuer har nok været 20%, dvs. 900-1.000 lavt sat, idet hundredvis af andre blev behandlet i en ekstern konsultation.

Jeg fortalte, at sygestuerne meget hurtigt blev fyldt. Det skete under følgende omstændigheder: i begyndelsen havde vi kun voksen-senge, altså ikke nogen små senge til børnene eller vugger til babyerne. Når antallet af syge overgik antallet af sengepladser, måtte jeg lægge to børn i den samme seng, derefter tre, to med hovedet i den ene ende og én med hovedet i den anden, hvilket så meget

usædvanligt ud og, tror jeg, noget, som man ikke havde set på franske hospitaler siden slutningen af det 18. århundrede. Situationen blev yderligere kompliceret af, at vi meget hurtigt manglede linned, og snart var der pr. seng kun ét lagen, eller slet ikke noget lagen, og ét tæppe, idet forsyningerne slet ikke kunne følge med.

Vi manglede stiklagner og skjorter til de smittefarlige. Hurtigt blev lagrene af linned opbrugt. Hvad der komplicerede sengespørgsmålet var det betydelige antal hudsygdomme og diarré-tilfælde.

Efter nogle ugers forløb fik lejrens myndigheder fat i nogle børnesenge, hvilket gjorde det muligt hver dag at indlægge 150 syge børn, men jeg måtte beholde nogle almindelige senge til de større børn samt til voksne fra smitteblok III.

...

En anden opgave var at rekruttere det personale, der skulle overvåge sygestuerne og sørge for pasningen af de syge. Det var nødvendigt for os i løbet af 24 eller 48 timer at udvælge kvinder, der bare nogle dage eller uger før var blevet revet væk fra deres hjem, alle sløve eller ophidsede, størstedelen desperate.

Jeg bar mig således ad: efter tur gik jeg igennem alle trappeopgange og etager i de tre blokke. På hver etage udspillede der sig den samme scene. Når man var gået igennem en bræddedør, kom man ind i et rum med fanger. Mænd og kvinder i alle aldre styrtede hen mod den nyankomne, greb fat i ham, bønfuldt ham for de syge, de gamle, babyerne, om at få vand, mælk, medicin, madrasser, tæpper. Når man dårligt tilpas var kommet igennem kredsen af mennesker, opdagede man andre ulykkelige, tavse eller klagende, sammensunkne, liggende langs væggenes bare cement eller på cementgulvet. Hvor mange gange blev vi ikke, under ikke mindre fortvivlede omstændigheder, for at verificere en difteritis diagnose eller en skarlagensfeber.

Rumformanden forsøgte at opnå en vis stilhed og spurgte så, om der fandtes kvindelige læger, medicinstuderende, jordemødre, uddannede sygeplejersker, samaritter, tandlæger eller hvis ikke så studerende fra de videnskabelige fakulteter eller bare frivillige.

Nogle af de således til lejligheden skabte sygepassere og sygeplejersker blev i øvrigt deporteret i de følgende måneder.

Nogen tid efter ankom - med deres nyfødte - de mødre, der var blevet arresteret, mens de var gravide og var blevet indlagt på Rothschild hospitalet og efterfølgende var blevet sendt til Drancy efter et vist stykke tid. Således blev to små sale fyldt, og for de babyer, der ikke fik bryst, var der et problem med madning.

...

På den anden side gjorde tyskernes krav, at de syge børn måtte forlade sygestuerne ikke helt raske for at blive deporteret (...)

...

Grundene til sygelighed i lejren var indlysende. På dette tidspunkt var Drancy-lejren fyldt til bristepunktet, og på visse dage nåede dens »befolkning« op på, hvad der svarer til en kommunes, op til 6.600 internerede. Som nævnt var rummene overfyldte og trappegangene tilsølet af ekskrementer trods rengøringsfolkernes anstrengelser; næsten alle sengene vrimlede med væggelus, og det lægelige arbejde led voldsomt derunder. Vi havde meget besvær med at opdage de lusebefængte, at isolere dem i et særligt værelse og at få dem helt lusefri; i mangel af remedier foregik desinfektionen og tørringen kun med forsinkelse.

På det mest kritiske tidspunkt, hvor »mega-ankomsterne« fandt sted før de massive deportationer, var bortskaffelse af ekskrementer utilstrækkelig, lokummerne var belejret nat og dag, og man havde besvær med at opretholde noget, der bare lignede renlighed. I mangel på tid og materialer besluttedes det at grave små grøfter i fri luft uden for en af blokkene. Uheldigvis befandt de sig meget tæt på den største af mine sygestuer. Så snart man åbnede vinduerne, fyldte fluerne stuen, uden at vi havde effektive midler mod denne invasion.

En af de ikke helt ubetydelige vanskeligheder ved vores arbejde, skyldtes visse interneredes opførsel, når vi ville skille dem fra deres børn, der var ramt af skarlagensfeber eller difteritis. Kvinderne troede, at de ikke mere ville få deres børn at se, og ubeskrivelige fortvivlelsens scener fandt sted.

Lad mig tilføje, at disse scener kompliceredes yderligere af det faktum, at der i samme blok var indrettet en isoleringsenhed til de uregerlige og demente kvinder, som man hørte hyle nat og dag. Adskillige af dem begik selvmord ved at kaste sig ud fra de øvre etager.

Det blev nødvendigt at sætte pig-

tråd op for fuldstændigt at isolere smitteafdelingen, hvor nogle mødre forsøgte at trænge ind.

...
Jeg nærmer mig slutningen af denne fremstilling, og det er nu, at det er passende at kaste lys over det, som set retrospektivt forekom mig at være det mærkeligste, set med en børnelæges øjne.

Voksne og børn levede i måneder, og især i 50 dage, under nogle fysiske og mentale omstændigheder, som jeg har ladet ane. Sammenstuvning i lokaler som var umulige at holde rene, jorden i den store gård oversvømmet i kraftig regn og i bagende sol støvet af stenkulsslagger, utilstrækkeligt

med brusere og muligheder for vask og tørring af tøj, middelmådige madderationer og deres nærmest totale mangel på vitaminer, vanskeligheder med pleje af syge børn på grund af det ringe antal kvalificerede sygeplejere og den smule medicin, som vi havde til rådighed. Hele denne mangelsituation burde have medført en sygelighed af alle slags og en høj dødelighed.

(Men det gjorde det ikke; i uddragene følger en gennemgang af antallet af diverse sygdomme o.a.)

...
Selvfølgelig opholdt størstedelen af børnene sig kun nogle uger i lejren, men hundreder af dem opholdt sig der i flere måneder. At disse børn, at

disse babyer, hvor den yngste ikke var ældre end 20 dage, ikke blev decimeret, er helt bestemt en af de ting, der slog mig mest under min internering. Der er alle mulige grunde til at tro, at de stadige anstrengelser, der blev udvist af vore assistenter og sygeplejersker, har bidraget til deres redning.

Jeg håber stadig - indtil mere sikre informationer foreligger - at størstedelen af disse børn ikke døde i ensomheden østpå, efter ordre fra tyskerne.

Germain Blechmann

(16. januar 1945)

Oversat af Bente Thorup

Et dokument

Brev af 31. oktober 1942 fra Jacques Finkelstein, 12 år, interneret i Drancy med sine to brødre og sin søster, adresseret til foreningen »Feriekolonier«. Nogle dage senere blev børnene deporteret til Auschwitz og myrdet (dokument fra CDJC).

Drancy, 31. oktober 1942.

Kære HR.

Jeg er et stakkels jødisk barn, som skriver til Dem. Jeg hedder Finkelstein, Jacques, er 12 år. Jeg er nu interneret i Drancy. Jeg har ansvaret for 3 små børn, som er mine brødre og min søster: Léon 11 år, Marcelle 10 år og Henri 6 år. Vore forældre, polske jøder, har været deporteret i 3 måneder, som også min bedstefar og min storesøster. Jeg kan absolut ikke forestille mig nogen, til hvem jeg kan sende mine pakkebon'er, så det er til Dem, jeg retter mit sidste håb.

Jeg beder Dem, gør noget for mine små søskende. Det skærer mig i hjertet at måtte nægte dem det brød, som de beder mig om, og som jeg ikke har. Hver dag lider jeg afsavn for deres skyld, men det er utilstrækkeligt, thi jeg har ikke noget forråd. Alt mangler jeg, både brød, chokolade og alt. Jeg boede i *** (svært læseligt, o.a.), i Marne departementet, og jeg har ingen som helst slægtninge tilbage. Jeg takker Dem på forhånd, fra de små, og tror af hele mit hjerte på Deres godhed.

Jacques Finkelstein

P.S. Jeg vedlægger pakkebon'erne i de små konvolutter.

Læserbrev

FIR

FIR Danmark afholdt ordinært årsmøde den 12/10-2002 på Bernadottegården i Roskilde. 7 foreninger var repræsenteret. Formanden, Mogens Henrik Nielsen aflagde beretning. Således om den vellykkede tur til Bullenhus Dam og Husumlejren, hvor mange danskere havde en hård tid.

FIR deltog i protesten mod vanheligheden af Neuengammelejren. Heldigvis blev den forhindret, og renoveringen fremskyndes nu i stedet. De problemer, der kan opstå for udlandsdanskere, der ønsker at vende hjem, evt. til et dansk plejehjem, har foreningen truffet aftale med Socialministeriet til et møde om.

Spørgsmålet om Uffe Ellemann Jensens tale til bl.a. danske frivillige fra Østfronten ved et møde i de baltiske lande blev rejst, og bestyrelsen vil søge at klarlægge de nærmere omstændigheder.

Under »evt.« var der enighed om vigtigheden af, at arbejdet mod Nazisme o.l. fortsættes. Ideen om at lave et netværk af de næste generationer, børn og børnebørn blev rejst. I givet fald under deres egen ledelse, fordi deres problemer er anderledes, men gerne med inspiration fra gamle fanger, der endnu har kræfter til at give råd og vejledning.

Dagmar Mørk Jensen

8-årig jødisk dreng i Stutthof

Ved det i efteråret 2002 afholdte kursus i Besættelsestidens historie på Sdr. Felding Højskole var det meningen at Michael Tauber, nu boende i Amerika, skulle komme til stede for selv at fortælle om sin skæbne, og om sit møde med danskerne i Stutthof. Desværre forhindredes dette i sidste øjeblik. I stedet indtalte Tauber sit foredrag på video-bånd, som blev vist på højskolen. Her følger en oversættelse:

(Indledning på tysk)

Mine damer og herrer. Selvom jeg stadig kan tysk, har jeg knapt talt det gennem de sidste 50 år, så jeg håber, De undskylder, at jeg i stedet giver mit foredrag på engelsk.

(Fortsættelse på engelsk)

Allerførst vil jeg takke hr. Niels Ole Frederiksen og hr. Poul Henrik Jensen for deres venlige indbydelse til at deltage i kurset. Desværre forhindrede min hustrus pludselige, alvorlige sygdom kun tre uger før kurset dette, og vi måtte indstille vor rejse, som vi ellers havde glædet os meget til.

På hr. Frederiksens opfordring har jeg nu i stedet indtalt mit foredrag på video. Og hvis tilhørerne skulle have spørgsmål til mig, vil hr. Frederiksen have mulighed for at viderebefordre dem til mig via e-mail. Og jeg skal da besvare dem så hurtigt som muligt.

Mit navn er Michael Tauber, og jeg er født i Berlin i Tyskland. På grund af at vi var jøder, endte min familie og jeg i koncentrationslejre under den anden verdenskrig. Det var i en af disse lejre, kaldet Stutthof, jeg blev ven med to danske fanger, og det er dette, jeg vil fortælle om i dag.

Jeg vil imidlertid begynde med at fortælle lidt om min og min families baggrund, og hvordan vi kom til Stutthof.

Både min fars og min mors familier

har levet blandt tysktalende mennesker siden midten af 1700-tallet, i Schlesien og Preussen. Vi betragtede os selv som tyskere, der bekendte sig til den mosaiske tro. Som alle andre kæmpede mændene i Tysklands krige – måske også de slesvigste krige? Min morfar faldt på vestfronten i Frankrig i oktober 1914. Hans enke, min mor, døde i ghettoen i Lodz i 1943. Min farfar faldt på østfronten i den første verdenskrig, hvor flere af hans brødre også faldt. Farfar blev dengang belønnet med Jernkorset. Han døde i Mauthausen koncentrationslejr, en generation efter den første verdenskrig, efter at nazisterne havde bestemt, at de, som før var værdige at dø for fædrelandet, nu ikke længere var værdige til at leve.

Min far, som var diplomingeniør, mødte min mor i 1931 i Berlin, og de giftede sig i 1934. Jeg blev født året efter. I de følgende år søgte mine forældre, uden held, indrejsetilladelse til Australien, Amerika og England. I oktober 1941 blev min far, mor, mor og jeg deporteret til ghettoen i den polske by Lodz. I den følgende vinter var der omkring 200.000 jøder i ghettoen. Af disse overlevede kun ca. 2.000 – en procent – krigen. I sommeren 1942 var antallet reduceret til omkring 100.000 på grund af sult, sygdom og de regelmæssige transporter til dødslejrene af alle, som var for svage og gamle til at kunne arbejde, heriblandt 42.000 børn.

På grund af min fars ingeniørdannelse ledede han en gammel fabrik, der fremstillede søm. Denne stilling gjorde det muligt for os at undgå evakuering med dødstransporterne. Men i august 1944 nærmede den russiske hær sig Lodz, og de fleste af de resterende i ghettoen blev sendt til Auschwitz, også vi. Imidlertid blev visse kategorier af fagfolk og deres nærmeste familie, herunder vi, ikke splittet, men holdt for sig selv, med henblik på senere transport til Tyskland som slavearbejdere. I Auschwitz var mænd og kvinder adskilt, så jeg var hos min far.

I begyndelsen af september 1944 ankom vor gruppe til Stutthof. Her blev min far skadet under arbejdet, såret infekteredes, og svag som han i

Michael Tauber og hans hustru. Tauber var i mange år, helt frem til sin pensionering, knyttet til det amerikanske rumforskningsprogram.

forvejen var, efter tre års udsultning, døde han sidst i oktober.

Af og til så jeg min mor i den jødiske kvindelejr på den anden side af det elektriske hegn. Hun var meget tynd og svag. Få uger efter min fars død blev de andre mænd og de fleste børn fra ghettoen i Lodz sendt bort fra Stutthof, jeg ved ikke hvorhen. Men selv blev jeg tilbage. Jeg så ikke mere til min mor og vidste ikke, om hun var død, eller om hun var sendt med samme transport bort fra Stutthof. Efter min fars død var der nogle af fangerne, der begyndte at hjælpe mig. Lykkeligvis. Den første var en litauer, som havde kæmpet i den russiske hær. Han havde en ledende position i vor barak, blok 13 B, og skaffede mig blandt andet en pelshue og en varm jakke. Han forsvandt noget senere. Mange blev transporteret til andre lejre, og man kunne ikke vide, hvad der skete dem. Den næste var en kriminel fange, som også var dirigent for lejr-orkestret. Han gav mig af og til brød. Jeg husker ham kun ved hans titel: lejr-kapelmester. Han var en ældre mand og meget stolt af sig selv. Han kaldte sig selv den bedste indbrudstyt i Wien. Han forklarede nogle af

sin professions tricks for mig. Heldigvis var jeg ikke nogen god elev på den tid.

Men den jeg husker bedst efter alle disse år, var en meget varmhjertet dansk mand, der hed Aksel. Fornavnet er det eneste, jeg kan huske, men takket være den information, jeg har fået fra hr. Poul Henrik Jensen, tror jeg, at denne mand var Aksel Poulsen fra København. Det sørgelige billede som er taget kort før han døde i september 1945, og som er vist i bogen om Willy Fuglsang, skrevet af hr. Niels Ole Henriksen og hr. Poul Henrik Jensen, bedrøver mig meget.

En del af de danske fanger havde erfaringer om krigsførelse fra den spanske borgerkrig, og som jeg nu har erfaret, var Aksel en af dem. Under den tyske okkupation af Danmark blev han interneret. Jeg mener at have forstået, at Aksel var med i den danske modstandsbevægelse, for han fortalte mig om aktioner mod jernbanenet som transporterede tyske soldater og forsyninger.

Danskerne i Stutthof boede i blok 5 og fik pakker med mad og andre ting gennem Røde Kors. Så vidt jeg ved, var danskerne de eneste, der fik sådanne pakker i Stutthof. Men det mest usædvanlige var deres gavmildhed med hensyn til at dele deres mad med andre fanger, specielt jødiske børn som jeg selv. Alle fanger var sultne, ulykkelige og usselt stillet, og denne barmhjertighedsgerning berørte mig dybt og efterlod et livslangt indtryk.

Dette er årsagen til, at jeg taler her i dag, 58 år efter.

Vanligvis besøgte Aksel mig i min blok, men et par gange viste han mig også den blok, hvor han selv boede. Den var meget pænere end den, jeg boede i, muligvis fordi danskerne havde været i lejren længere end jeg selv.

Aksel havde en dansk ven, som også kom med og besøgte mig nogle gange. Desværre har jeg ikke været i stand til at huske hans navn, men jeg mener at kunne huske, at han var fra Bornholm. Og det kunne have været Thor Vang, som også døde kort efter befrielsen i 1945. Imidlertid informerer hr. Poul Henrik Jensen mig om, at Thor Vang blev overført fra Stutthof til en anden lejr i august 1944, eller en måned før jeg ankom til Stutthof. Jeg kender derfor ikke navnet på Aksels ven, men jeg vil altid huske hans og Aksels omsorg.

Den mest usædvanlige gave, mine

danske venner gav mig, var et par støvler med tykke såler, som skistøvler. Jeg formoder, at de på en eller anden måde kom fra Danmark. Efter at Stutthof blev evakueret i slutningen af januar 1945, så jeg aldrig mine venner igen. Men støvlerne, som de gav mig, reddede mine fødder. For den evakuering, som siden er kaldt døds-marchen, begyndte i meget koldt vejr med kraftigt snefog.

Efter nogle dage kom vi til en arbejdslejr, der lå ved en flyveplads. Senere har jeg erfaret, at den nærliggende by hed Praust, beliggende ca. 30 km fra Stutthof. Jeg var svag og ud-mattet. I arbejdslejren delte jeg et lille rum med 6 af de andre jødiske drenge, som også var kommet fra Lodz til Stutthof. Kun en af drengene var yngre end jeg, og han døde efter kort tid. De fleste af de andre drenge havde frost i fødderne, og nogle havde mistet tæer på grund af koldbrand, fordi lejrskoene ikke kunne holde deres fødder varme og tørre. Skoene var lavet af pap og klude. Takket være støvlerne fra mine danske venner fejlede mine fødder ikke noget.

I lejrens køkken tvangsarbejdede ungarske, jødiske kvinder. En aften jeg sad i køkkenet for at prøve at blive varm, kom en høj SS-mand ind. Jeg husker ham tydeligt, fordi det var den eneste gang, en SS-mand nogensinde talte til mig. Sædvanligvis skreg de bare til os fanger. Han havde rang som en Hauptman i den tyske hær og bar en maskinpistol. Jeg blev bange, da jeg så ham, og han begyndte at stille spørgsmål til mig. Han spurgte om mit navn, hvor jeg var fra, og om jeg var alene i lejren. Jeg svarede sandfærdigt på alle hans spørgsmål og fortalte ham også, at der var en gruppe andre jødiske drenge i lejren sammen med mig. Han sagde da, at alle de jødiske drenge fra nu af skulle forblive i lejren og hjælpe med arbejdet i køkkenet. Gennem den næste måned tid blev lejren næsten tømt, men køkkenpersonalet og SS-vagterne blev tilbage. En morgen, jeg tror det var den 24. marts 1945, opdagede vi, at SS-vagterne var forsvundet i løbet af natten. Vi flyttede da fra vort lille rum og ind i SS-barakken, som lå udenfor hegnet. Men der var stadig kampe rundt omkring lejren, og få dage senere kom de russiske fortrøpper til lejren. Vi drenge begyndte derefter at vandre i retning af Danzig.

Denne sommer i 1945 kom jeg til et jødisk hjem for forældreløse børn i

nærheden af Lodz. Den følgende vinter ankom en dame fra Røde Kors til børnehjemmet og spurgte børnene ud, og hjemstavn etc. Disse informationer blev åbenbart publiceret et flertal steder, og blev set praktisk taget samtidig af min moders onkel, som boede i New York, og af min onkel i Palæstina. Begge onkler skrev øjeblikkelig til min mor, der boede i Bayern i den amerikanske zone af Tyskland og aldrig havde opgivet at søge efter mig. Min mor var en forbavsende modig og målbevisst kvinde, som var flygtet fra en anden døds-march i april 1945. Hun havde levet som slavearbejder i Tyskland og havde overlevet det frygtelige og vanvittige ild-bombardement af Dresden i februar 1945. Snart derefter fik jeg et brev fra hende. Men hun kunne ikke få tilladelse til at rejse til Polen for at se mig eller få mig ud af Polen. Men med assistance fra Røde Kors, og en organisation som havde specialiseret sig i at smugle jøder ud af Østeuropæiske lande, så de kunne komme til Palæstina, kunne jeg til slut rejse til Tyskland og genforenes med min mor i november 1946 i München. Jeg havde da ikke set hende i to år.

Med hjælp fra min mors onkel i New York kom vi til slut til Amerika to år senere, som flygtninge ombord på et troppeskib.

Selvom dette er afslutningen på min historie, er det ikke rigtigt en slutning. Under den anden verdenskrig døde omkring 50 millioner mennesker, omkring 10 gange Danmarks samlede befolkning. Dette tal inkluderer 20 millioner russere, 6 millioner jøder, 7 millioner tyskere inklusive 3 millioner tyske civile.

Alligevel er der stadig mennesker i Tyskland og andre europæiske lande, såvel som andre steder, der hylder Hitler og hans nazister. Kan nogen forklare mig hvorfor?

SENTENSER

Det er lettere af forandre sine lidenskaber end at tvinge dem.

Th.G. von Hippel

Man har kun ret til så megen glæde og lykke som man selv giver andre.

Ernst von Feuchtersleben

Våbenlager hos højreekstremister

Ved husundersøgelser hos formodede medlemmer af en højreorienteret militærgruppe, der kalder sig SS »Prins Eugen« i Wien og Steyermark, blev der fundet 50 våben, heriblandt maskingeværer, halvautomatiske våben og tusinder af stykker ammunition, et kilo sprængstof og propagandamaterialer. 3 mænd i alderen 37, 42 og 43 år blev arresteret. To af dem var tidligere straffede. Rester af en gruppe VAPO, der i halvfemserne drev deres uvæsen her i landet. Politiet slog til efter ugelange observationer. Undersøgelserne står på endnu. Vapo planlagde i sin tid voldelige angreb på retsvæsenet og at indlemme Østmarken i et stortysk rige. Lederen blev idømt 15 års fængsel i 1995. I 1999 løslodes han på betingelser og var under opsyn indtil sommeren 2002.

Citat: Manruf nr. 8/9 2002.
Oversat af DMJ

Mahnruf beretter i nr. 8/9 2002 følgende for sine østrigske læsere.

816.000 tvangsarbejdere har fået erstatning fra den tyske stiftelse, oplyser man efter et års arbejde. Det blev til 1,5 mia euro. En amerikansk domstol skal nu afgøre, om der skal udbetales yderligere af de 2,5 mia, der er til rådighed. Udbetalingerne er fordelt på 70 lande, mest i Østeuropa. Først når man er færdig med 1. rate, kan man se, hvor meget der bliver til 2. rate. Dog er det muligt, at der til den oprindelige sum kommer tilgående renter.

I den forbindelse skal man ikke overse, at lovgivningen skelner mellem tvangsarbejdere og KZ-fanger, hvorom IOM Schweiz den 22/11 oplyser, at man indtil har udbetalt til 22.000 forhenværende slave- og tvangsarbejdere, hvilket skulle være ca. 3% af de 70.000 ansøgere, man har til behandling. Samtidig har det ikke været muligt at få en orientering om, efter hvilket mønster man prioriterer udbetalingerne. Dog sådan at KZ-fanger skulle blive behandlet først, og enkerne derefter.

Det illustrerer, hvor misvisende nogle af de tal, der fremkommer i pressen, må have været. Hertil kommer misforståelserne omkring Münchhausen-ansøgningerne. For-

sinkelsen af disse har man undskyldt fra tysk side, ligesom de første af disse har fået 1. rate.

Hannover-Stöcken

13. april 1945 blev de overlevende fanger fra Middelbau-Dora og Hannover-Stöcken ført til en uden for byen liggende ladebygning og under skud og slag ført ind i bygningen.

Et vagtmandskab på mere end 100 mand dræbte fangerne med maskingeværer og håndgranater og antændte laden. 1016 mennesker døde ved denne massakre. Kun 24 timer senere nåede enheder fra USA frem. På foranledning af amerikanerne blev der indrettet et mindested.

Det restaureredes i 1950. Landsbyens indbyggere begravede dem. Endnu da kunne der blive en enkeltgrav til hver. Senere forfaldt stedet på grund af omkostningerne. Og det vedtoges ikke at opretholde stedet, men der protesteredes, og der findes da også en lov, der påbyder, at grave fra naziovergreb skal bevares.

Jupp Gerats gør i den forbindelse opmærksom på, at ikke nok med, at man tilsidesætter en æreskirkegård for »anstændige tyskere«, så tillader man at ære waffen-SS. Vil man nedlægge mindstedet, fordi det strider mod dette.

Citat fra Antifa 11/2002
Oversat af DMJ

Personnyt i VVN-BDA.

I ledelsen er, ud over de to ærespræsidenter Alfred Hauser og Kurt Goldstein, valgt Paul Bauer, Hans Coppi, Alfred Dellheim, Ludwig Elm, Heinrich Fink, Gerhard Fischer, Peter Gingold, Regina Girod, Cornelia Kerth, Werner Pfennig og Ulrich Schneider, hvoraf flere vil være danske tidligere fanger bekendt

Antifa 2002
Oversat af DMJ

Antifa 11/2002

Bärbel Schindler-Saefkow er udnævnt til ny generalsekretær for Ravensbrück. Dr. Sikrid Jacobeit er blevet honorær professor ved Humboldt Universitet.

Oversat af DMJ

De to tyske fangeforeninger fra øst og vest er nu sluttet sammen."

Antifa 2002
Oversat af DMJ

Sachsenhausen

Siden april 2001 kan man i KZ-mindestedet Sachsenhausen glæde sig over udstillingen »Hverdag for fanger i KZ-Sachsenhausen 1936-45«. Det gør et rystende indtryk i celle 39 at se den djævelske atmosfære i denne sager, illustreret af tidligere indsattes egne biografier.

Det kan nu ses på CD-rom, hvor 20 forskellige fange-biografier er skildrede. Der er repræsenteret kommunister, socialdemokrater, organisationsfolk, Jehovas Vidner, tyske zigøjnere, homoseksuelle, tjekkiske og tyske jøder. Der er 6 timers optagelse.

Antifa 2002
Oversat af DMJ

En stinkende historie

I Ravensbrück og Sachsenhausen landede de myrdede mænd og kvinder i krematoriet, så en kvalmende os steg op. Den stinkende røg vidnede langt omkring om disse rædselsgerninger. Her var historien virkelig kvalmende. Røgen er endnu ikke forsvundet, vil aldrig forsvinde. DDR har med det nationale mindesmærke i Sachsenhausen bidraget til, at det passerende bliver husket. Den nye udstilling vil vise det. Den ønsker at sige: Se her, sådan så den ud, den proklamerede kommunistiske antifascisme, der engang regerede denne del af Tyskland.

Samtidig med åbningen var der også en diskussion: Skal antifascisme først og fremmest betragtes som en positiv arv fra DDR, som skal tages med ind i det forenede Tyskland, eller er det en belastning, som snarere forhindrer en demokratisk udvikling. Det var temaet.

Interessant. Skal fremtidige generationer uden den erfaring, de nuværende tidsvidner har, og først og fremmest uden de, som gennemgik den fascistiske tortur, får ved synet af det skriftlige materiale snarere den opfattelse, at der er tale om en belastning og derfor ikke værd at bevare. Da netop denne udstilling ikke gengiver, hvad Günther Morsch udmærket har erkendt og udtalt: At mange tids-

vidner føler kritikken af den officielle antifascisme som en nedværdigelse af deres egne erfaringer. Den indstilling præger endnu mange forhenværende DDR-borgere.

Bedømmelse af mindstedet har ikke samme udgangsposition. Tyskland og dermed alt, hvad der skete i årene op til 1990, er tvedtelt. Dermed bliver også minderne et led i den kolde krig. Den, der kun har øje for det med blikket fast rettet mod kritik af DDR, som ikke alle er enige om, og som også bygger på nye erkendelser, giver et skævt billede. Marginale, bløde kritiske bemærkninger bliver let opfattet som undskyldning for at se bort fra behovet af egne kritiske bemærkninger.

At udstille historie, der endnu kvalmer, giver en stor risiko. Ikke kun på grund af forventede udtalelser fra tidsvidner, som har oplevet det fremstillede anderledes. Og som forskyder det fortrængte. Også meget større er risikoen for, at historien fra den tid, der gengives på udstillingen, forskyder billeder af det fascistiske blodherredømme, som det var i KZ-lejrene. Dermed kunne man lægge grunden for ny rædsels-stanke.

Det gælder i øvrigt ikke kun for mindstedspolitikken.

Hans Canje i Antifa 7-8 2002
Oversat af DMJ

Læserbrev

Klaus von Münchhausen

Som bekendt bestod der oprindeligt en aftale om, at Klaus von Münchhausen skulle have ca. 3% af de udbetalte erstatningsbeløb.

Denne aftale har han nu skriftligt selv givet afkald på for at fremme sagen. Imidlertid er han nu i en virkelig økonomisk knibe, fordi visse kredse forsøgte at modarbejde hans arbejde. Derfor bliver der på manges opfordring oprettet en konto, hvor de, der synes de vil, honorerer hans umådelige arbejde, uden hvilket ingen europæer sandsynligvis havde fået erstatning, kan indbetale et beløb. Men det er absolut frivilligt og selv det mindste bidrag vil vise, at vi også i Danmark værdsætter hans arbejde.

DMJ

Alt Rhese

En udstilling, der erindrer om mordene i hvide kitler.

»Hjerternes tro mod Tyskland...« sang de og bedyrede: »altid lydig mod førerens ord, Tysklands læger i krig og fred indtil døden«... og de sang »vi skriver ikke lange recepter, det kan de andre også ... vi heler folkenes sjæle... det er den måde, man gør det på i Alt Rhese.«

De fortsætter: »Henter døden os til hvilen, vil man aldrig se os fejde, vi forbliver kæmpere for det 3... for det evige rige.«

En doktor K. Rhode fra Weimar har skabt denne makabre tekst til lægerne fra Alt Rhede til melodien til den fascistiske kampsang »de slidte knogler dirrer«. Udstillingen kan ses fra 11. oktober på det forhenværende gods Alt Rhede i Mecklenburg: Alt Rhede og den brudte Hippokrates-ed.

De første besøgende var deltagere fra det 14. Landsmindemærke seminar.

På 180 kvadratmeter beskrives her begyndelsen på oparbejdningen af historien om de lokale læger under fascismen.

Det tyder på, at lægeforeningen mener det alvorligt med den kritiske undersøgelse af deres rolle i de 12 nazistiske år.

Den 1. juni 1935 sendte »den storske sender« via alle stationer fra den lille by Alt Rhese åbningen af »fører-skolen for tyske læger«.

Alt af rang og stand fra sundhedsvæsenet og lægeforeningerne var samlet her. Den, der hørte godt efter talerne, fik en fornemmelse af, hvad der skulle ske. Eliten af tyske læger, udvalgt af SS og DNSAP, nationens førende sundhedspersonale, skulle her opdrages. Ikke til at helbrede, men som specialister i kampen mod »livsuværdige« og »arvefremmede«,

SENTENSER

I gamle arkiver findes mange sandheder, men lige så mange usandheder.

Historikeren skal sortere - men kan han?

Kaj Christensen

og jøder som tuberkulosebaciller. Det var ikke medicinsk viden, der prioriteredes ved udvælgelsen af læger, apotekere og jordemødre. Efterspurgt var beredvillighed til deltagelse i at rense »folkelegemet« for alt »utysk«.

Udstillingen er første trin i de anstrengelser, som de samlede læger, historikere og lokale borgere udfolder med borgmester Dr. Wolfgang Hopp i spidsen. De forsker og kæmper mod lægeforeningens krav om ejendomsret for at tydeliggøre Alt Rheses rolle under det fascistiske regime. Det dokumenteres, at det 500 ha store område i 1934 blev erhvervet gennem Hartmannsforbundet til bygning af en førerskole for ideologer. Den åbnedes i 1935 og gjorde byen til et sted, der tiltrak de fremtidige mordere i hvide kitler. 1.100 læger gik i 1935 gennem denne elitære anstalt.

Man kan se læreplanen for yngre læger fra 8. marts til 4. april 1936. Dr. Gros talte bl.a. om racepolitisk opdragelsesarbejde.

Dr. Peltret havde allerede i sit åbningsforedrag entydigt angivet lægernes rolle: »Vi tyske læger bekender os til føreren Adolf Hitler, det tyske folks store læge. Hans ord skal give os udholdenhed i vort daglige arbejde til at leve med forskellen mellem idealer og virkelighed«. Endelig anvendes det her lærte i praksis på plejehjem inden for rammerne af det såkaldte Euthanasie-program ved eksperimenter på KZ-fanger efter ordre fra værnemagten, sammen med den farmaceutiske industri. Dennes indsats i programmet på førerskolen var sikkert af stor værdi for dem selv..

Foreningen omkring udstillingen og Dietmar Kirk, projektleder, er sig bevidst, at det er nødvendigt at belyse bestemte problemer med tegninger. At starten på dette foretagende sker i de endnu eksisterende bygninger, er absolut bevidst. - Vil det lykkes? Ejendomsretten er endnu ikke afklaret, endnu ved man ikke, om man kan finansiere Kirks videre arbejdsplan. (Canje i Antifa 11/2002)

Oversat af DMJ

Landsdækkende japansk tv-station laver program om Kronborg og den danske modstandsbevægelse i Helsingør

Med Kronborgs indlemmelse i det fine selskab over beundrings- og bevaringsværdige historiske seværdigheder har verden åbnet øjnene for Helsingørs historie. Især historierne om den sagnomspundne Holger Danske, der blev virkeliggjort i modstandskampen under den tyske besættelse af landet under 2. verdenskrig, har gjort det fjerne udland interesseret i byens historiske rolle i krigen.

Et fire mand stort filmhold fra den japanske station TBS er derfor i disse dage i gang med at dokumentere Helsingørs lokalhistorie og vise Kronborg fra sin bedste side i et tv-program af en halv times varighed, som skal sendes på landsdækkende japansk tv.

- Det er Kronborg, vi er interesseret i, men også historien om Holger Danske og om den måde, modstandsbevægelsen sejlede jøderne over Øresund, er spændende. Den er jo omvendt fra mange andre landes historie, hvor de fleste jøder døde og kun få blev reddet, siger tolken Machiko Arai.

Derfor interviewede det japanske tv-hold mandag aften en række modstandsfolk og filmede flere af de lokale mindesmærker for de faldne.

- Jeg fik en henvendelse fra den japanske ambassade i Danmark, og derfor har vi hjulpet tv-holdet med at finde ud af, hvor de kunne tage hen, og hvad der var at filme, fortæller Günther Fröhlich fra Den Danske Brigades Helsingør Afdeling.

Note

Efter Sammenslutningens ophør er arkivalierne afleveret til Rigsarkivet

Da arkivet er »umiddelbart« tilgængeligt, søges der under nr. 10718

Kajak-kurieren

I alt var fem af frihedskæmperne med til at fortælle deres historier og oplevelser under krigen til det japanske tv-hold.

Blandt andet den lokale kajak-kurér, Harry Henriksen, der på strækningen mellem Sommariva og Sofiero sejlede folk over Øresund i sin lille kajak, indtil han blev taget af tyskerne og sendt i KZ-lejr, fortalte om krigens begivenheder og rædsler.

Men også de modstandsfolk, der måtte flygte til Sverige, hvor de gennemgik en hård militær træning, viste frem af deres billeder fra de svenske træningslejre og dagbøger fra den utrygge tid, hvor stikkere og Gestapo var en del af hverdagen.

- Vi plejede af sige, at man kunne se forskellen på krig og fred, når der blev banket på døren klokken seks om morgenen. Hvis det var krigstid, var det Gestapo. Var der fred, var det bare mælkemanden, siger den tidligere søløjtnant på Niels Juel, Rodholm.

Både han og de andre modstandsfolk vil helst ikke betegnes som helte, trods deres store arbejde for at bekæmpe nazismen og hjælpe danske jøder.

- Det er ikke sjovt at fortælle om, for jeg bryder mig ikke om, hvis det bliver opfattet som pral. Vi gjorde bare vores pligt, siger Allan Gornitzka, der blandt andet var med til at lave illegale blade.

Alle er de ydmygt enige om, at situationen med de reddede jøder ikke kun skal tilskrives modstandsbevægelsens snilde og ildhu, men i høj grad også skyldes de korte afstande til Sverige.

Alligevel vil de gerne fortælle deres historie til de japanske tv-seere, og håber på den måde at hjælpe verden med at huske på, hvad der skete under 2. verdenskrig i en tid, hvor de alle bekymrer sig over verden, som den ser ud i dag.

Tina N. Dahlstrøm

Mogens Henrik Nielsen - Ridder

Formand for Sjællandsafdelingen Mogens Henrik Nielsen med sit velfortjente Ridderkors. Redaktionen ønsker et stort tillykke.

November 2002 modtog Mogens Henrik Nielsen brev fra Ordenskansleren, der fortalte, at Hendes Majestæt Droningen havde udnævnt ham til Ridder af Dannebrogordenen. Mogens Henrik Nielsen blev helt stille af glæde, da han på Bernadottegårdsens forstanderkontor åbnede den røde æske med Ridderkorset, og vi, der var til stede, delte hans glæde og var taknemmelige, fordi Majestæten med udnævnelsen værdsatte den indsats, Mogens Henrik Nielsen på så mange måder har ydet for Bernadottegården i Roskilde, og dermed for tidligere modstandsfolk, KZ-fanger og krigssejlere.

Mogens Henrik Niensens uselviske, diplomatiske, idealistiske indsats for Bernadottegårdsens beboere, hans tilsvarende indsats, når det drejer sig om personalepolitik, har været stærke argumenter i indstillingen til Majestæten. Ikke mindre kunne indstillingen argumentere med Mogens Henrik Niensens værdifulde indsats i forskellige foreninger, Fangesammenslutningen, Foreningen for Erhvervshæmmede fra Frihedskampen, FIR. Overalt har Mogens Henrik Niensens indsats været præget af engagement, viden og af hans etos.

Et stort tillykke til Mogens Henrik Nielsen! Og en stor tak!

Poul Kildemoes

Angående skat af hædersgave

Jeg tog for givet, at den hædersgave, man får fra staten, ikke bliver beskattet af det lokale skattevæsen, men der tog jeg fejl! Hvis du ikke udtrykkelig gør opmærksom på, at du får en hædersgave, der som bekendt er skattefri fra staten, vil du automatisk komme til at betale skat af den. Da jeg for to dage siden fik min forskudsopgørelse for 2003, var jeg i tvivl om »andre pensioner med løbende udbetaling« skulle indeholde den hædersgave, jeg får udbetalt 4 gange om året fra staten. Samme dag skrev jeg et pænt brev til skattevæsenet og bad dem undersøge sagen, og to dage efter fik jeg, uden kommentarer, en ny forskudsopgørelse for 2003, hvor min skattepligtige indkomst var sat ned med 12.000,00 kr. Så har du glemt at gøre din skattekommune opmærksom på, at du får den omtalte hædersgave fra staten, skal du omgående

fortælle dem det, så fejlen kan blive rettet.

I samme åndedrag er det nok værd at være opmærksom på, at hvis du er blandt de personer, der har fået udbetalt »krigserstatning«, så husk at gøre dit skattevæsen opmærksom på, hvor stort et beløb, du har fået udbetalt, og at det er skattefrit.

*Med venlig hilsen
Hans Chr. Henriksen*

NB

Jeg er medlem af rigtig mange foreninger, store som små, og som følge deraf får jeg jo osse en del foreningsblade, men ingen kan klare sig mod vort blad »Modstandskampen«. Den ros skal du have.

HC

Tak - mange tak.

Red.

Erstatning fra Tyskland

Som en del har oplevet, kom der omkring 1. december en del 1. rater af de længe ventede erstatninger, uden at det tilsyneladende går efter et bestemt mønster.

De sidste meldinger fra IOM går på, at man planlægger at være færdige med alle 1. rater til marts 2003, uden at det er præciseret, om enkerne er med i denne bunke. Det står nemlig klart, at de kommer til sidst, uden at der gives en begrundelse herfor.

Undertiden ser det ud til, at det ikke nytter at rykke IOM i Schweiz med angivelse af claim nummer.

Da jeg er bekendt med, at de ikke har fået endelig bekræftelse på, at IOM Berlin har alle papirer har jeg taget fat på at rykke nu i januar, men det skal ikke afholde nogen fra selv at rykke. Som en »trøst« kan jeg oplyse, at de norske kammerater har haft samme kvaler og forsinkelser i afgørelsen som vi.

Dagmar Mørk Jensen

Ungdomsprojekter

På møder med unge på 4. maj kollegier o.l. med interesse for historie bliver der ofte udtalt ønske om praktiske muligheder for at få oplysninger om, hvad der foregik under krigen nu, hvor der ikke længere er mange, der selv har oplevet den tid og har kræfter til at berette om det. En af mulighederne, der kunne forbindes med et kort udlandsophold under billige former, fortælles der om i følgende notits: Interesserede er velkomne til at henvende sig til undertegnede for nærmere oplysninger.

Skoleprojektet

I bydelen Treptow i Berlin har gymnasiet afholdt en projektuge med titlen: »Forhenværende arbejdslejr for tvangsarbejdere i umiddelbar nærhed af vores skole«. Møde med tidsvidner. Dette projekt, der handler om et konkret sted, og som forbinder med historiske kendsgerninger, skaber mulighed for mange tiltag for ungdommen på internettet for oplysninger om tvangsarbejdere.

Desuden for at opsøge stedet for forhenværende lejre i nærheden af gymnasiet. For sammentræf med pol-

ske tvangsarbejdere og finde frem til videoer. I det kommende skoleår vil nogle elever fortsætte deres forskning.

Et andet projekt hedder: »Hvem ønsker ikke at forblive i live?«

Foranlediget af en forelæsning, holdt af en lokal medarbejder. Målet er at lade 13-årige udarbejde tekst og regi-anvisning omkring jøders og tvangsarbejders skæbne i denne bydel, som eleverne dagligt passerer, intetanende om, hvad der tidligere er passeret netop der. Resultatet blev forevist og vakte diskussion blandt publikum og kan senere fås på CD-rom. Med det formål at animere til lignende projekter.

Et sådant samarbejde kunne senere vise sig nyttigt, ikke kun for gymnasier, men for andre grupper.

Dr. Ellen Händler
projektleder
(adressen kan fås via DMJ)

Dagmar Mørk Jensen

Pilgrimsture

Rigtig mange har haft store oplevelser ud af at deltage i de pilgrimsture som i årenes løb er arrangeret af de forskellige foreninger. Hensigten har ikke mindst været at vise de lokale myndigheder, at der fortsat er nogle, for hvem det er vigtigt, at mindestederne bliver bevaret.

Nu, hvor mange fangeforeninger lukker ned, kan det blive svært at samle tilstrækkeligt mange mobile, der ønsker at gense forskellige lejre o.l., men måske kunne tilstrækkeligt mange via bladet finde sammen om at fortsætte traditionen.

Det vil have betydning specielt for mange tyske fangekammerater, der kæmper hårdt med myndighederne for at bevare vidnesbyrderne om krigen.

Undertegnede modtager gerne henvendelser om mulige ønsker, også til steder, der ikke så ofte har været besøgt.

DMJ

Historieløshed

Der har været en diskussion om ungdommens mangel på historisk viden, og mange har skrevet herom i Berlingske Tidende. Der har naturligvis være divergerende anskuelser om, hvad historieløshed er. Med den historiske bevidsthed forstår man en forståelse af den historiske sammenhæng mellem begivenhederne. Paratviden kaldes det ofte, og det opfattes af mange som et skældsord, men paratviden er ikke desto mindre en nødvendighed, når man vil vide noget om historien. Det er ikke ligegyldigt, om en begivenhed fandt sted i det ene århundrede eller det andet, for hvis man vil forstå menneskenes udvikling, må der nødvendigvis være et skelet at hænge det hele op på. Og her er f.eks. en kongerække ganske god at bruge.

Det er eksempelvis meget godt at vide, at den 2. verdenskrig fandt sted 1939-1945, og at den foregik, da Christian X var konge, idet man herved også får den placeret sammen med danske begivenheder. Når det også hævdes, at hver generation må skrive historien om, så er det vel også en sandhed med modifikationer, for der menes vel blot hermed, at man ser historien med den nye generations øjne, men det gør vel ikke sandheden bedre, for skal historien bedømmes, må det da ske med den generations øjne, hvor begivenhederne skete og ikke med den nyere tids øjne.

Den 29. august 1943 eller den 5. maj 1945 og de begivenheder, der knytter sig hertil, bør vel ses med datidens øjne og ikke efter, hvordan man nu synes om de begivenheder i en nyere generation. Desuden må man vel også bedømme begivenhederne efter deres betydning i det historiske forløb. I de senere år har modstandsbevægelsen ofte været diskuteret og sat under anklage ud fra nutidens værdinormer og tankesæt. Det må da siges, at man herved gør vold på historien.

Den 29. august 1943 var en sejr for modstandsbevægelsen, idet man ved det, at regeringen ophørte med at fungere fik de ønsker opfyldt, som man havde ønsket sig i lang tid, nemlig de såkaldte »norske tilstande«, vel vidende, at dette kunne koste mange ofre. Det lovede den socialdemokrati-

ske politiker Alsing Andersen da også ved sin erklæring om, at man ville fastholde modstandsbevægelsen på dette ansvar. Det har de senere socialdemokratiske historikere blot glemt, da de har skrevet, at dette brud med tyskerne kom efter deres nøje overvejelse.

Bruddet betød dog, at man i udlandet endelig kunne få at vide, på hvilken side Danmarks befolkning var i den store krig. Takket være modstandsbevægelsens indsats i de følgende 1½ år blev Danmark godkendt efter freden som en allieret nation. Tænk engang den frygtelige tanke, at samarbejdspolitikken havde fortsat lige til freden den 5. maj 1945. Hvordan havde befrielsen da formet sig? Og ikke nok med det, men hvordan ville efterkrigstiden da være forløbet? Vi må i dag takke modstandsbevægelsen for, at man med begivenhederne den 29. august 1943 fik Danmark ind i »det gode selskab«, og at man i dag har den position i verden, som vi nu har fået.

Derfor er det værd at fejre den 29. august 1943 på 60-årsdagen i 2003, og det er derfor betydningsfuldt, at vi får forbindelse til alle de gamle veteraner, alle de tidligere modstandsfolk, som lever i dag, hvor de end befinder sig, og hvilke organisationer, de end er tilknyttet. Selv om nu Frihedskam-

pens Veteraner står som initiativtagere, så vil vi byde alle de gamle modstandsfolk velkommen i de arrangementer, som vi har taget initiativ til. Det må dog være nødvendigt, at man tilkendegiver over for os, at man ønsker at deltage. Vi må jo nemlig huske på, at i dag er vi ikke så mange tilbage. Derfor byder vi alle gamle veteraner velkommen og sender dem alle de bedste ønsker og hilsen.

Der er nedsat et udvalg med følgende deltagere: departementschef Nils Bernstein, statsministeriet, departementschef Michael Lunn, justitsministeriet, departementschef Anders Trolborg, forsvarsministeriet, Hjemmeværnets kommitterede fhv. borgmester Erling Christensen, viceadmiral Jørgen F. Bork, generaløjtnant Kjeld G.H. Hillingsø, Ejgil Skov Jørgensen, statsaut. revisor Kristian J. Krogsgaard, kriminalassistent Frank Zorn samt formand for Frihedskampens Veteraner Jørgen H. Barfod, der er formand for udvalget. Vi vil snarest bringe meddelelse om de forskellige arrangementer, og hvis der er nogle tidligere modstandsfolk, som vil hjælpe til med foredrag, så kan man henvende sig til Frihedskampens Veteraner.

Jørgen H. Barfod

Klip fra det norske GRINI-POSTEN nr. 4. december 2002

Tolleff Larsson:

Fangernes Testamente

presentert på Aktive Fredsdager i Risør i juni 2002

Når menneskeverdet krenkes og individets frihet gjennom ulike former for ensretting knebles, er det likegyldig for den krenkede hvilken ideologisk signatur overgrepet bærer. I følge historien kan disse i mange tilfeller føres tilbake til fanatikere viss ideer tar et Onde i sin tjeneste.

I erkjennelse av dette ser vi det som vår oppgave å henlede kommende generasjoners oppmerksomhet mot forhold som gir denne kneblende og destruktive konsekvens. Her nevnes

bl.a.: Rasisme, nasjonalisme, ensrettede politiske ideologier samt religiøs fanatisme. Erfaring viser oss stadig at fanger uten rettslig beskyttelse vil oppleve enkeltmenneskets ondskap.

Ved ettertanke fører dette til det nærgående spørsmål: »Kan jeg bli slik i en liknende situasjon? Vil kunnskap om hvor lett det er å utføre onde gjerninger kunne øke motstandskraften mot å iverksette dem?«

- Vi tror det.

Klip fra aviser og blade

Kristeligt Dagblad den 3. december 2001

Kommentar: Historikere bør vise en tilbageholdenhed og beskedenhed over for det forhåndenværende kildemateriale

Kilderne er i mig

Jeg har været bortrejst og har derfor ikke kunnet besvare Aage Trommers indlæg den 3. oktober i Kristeligt Dagblad før nu. Det gør mig ondt, at jeg har gjort Aage Trommer vred; det var ikke min mening, for som jeg tror at have sagt, mener jeg, at han er en af de bedre historikere; jeg havde håbet, at han ville forstå os.

Men det ser det desværre ikke ud til. Derfor prøver jeg igen. Nej, jeg har ikke læst hans bøger; jeg er en gammel mand, hvis tid er uhyggeligt begrænset. Men jeg har læst hans (og andre historikers) indlæg om besættelsestiden i Kristeligt Dagblad, og det er dem, jeg reagerer på. Jeg behøver ikke at sætte mig ind i, hvad jeg kritiserer, for det er historikerne, som kritiserer og mistolker, hvad jeg og tusindvis af andre har gennemlevet.

Det er godt, at Trommer som historiker har talt med modstandsfolk og brugt optagelser, som Hæstrup har lavet. Men 436 forekommer mig stadig at være meget i forhold til de mange tusinde, som jeg (og mange andre endnu levende modstandsfolk) regner med. Det minder mest om disse tåbelige udtalelser fra rundspørger: Man har spurgt 900 og siger så: »45 procent af den danske befolkning mener«. Det er naturligvis vrøvl; jeg har selv studeret statistik.

Men lad os kort vende tilbage til Trommers anmeldelse af Jørgen Kjelers bog, hvor det drejede sig om årsagen til at begynde modstand. I alle de bøger af modstandsfolk, jeg har adgang til, drejer det sig om moralske grunde; som eksempel citeres en mor til en modstandsmand, Ejler Hurtigkarl (hvis fami-

lie blev ført til Sverige med den af mig ledede rute). Han faldt under forsøget på at redde en kammerat. Hun siger om ham: »For dig var det mere kampen mod det onde end hadet til tyskerne, der drev dig frem«, og det gjaldt også hans kammerater, mener hun.

Jeg mener, at mange begyndte modstanden før juni 41, deriblandt i al beskedenhed mig, men jeg ved om flere - for øvrigt nævner Trommer selv et eksempel i en boganmeldelse i Kristeligt Dagblad den 9. oktober, nemlig Christian Ulrik Hansen; og i flere af de bøger, jeg har stående, fremgår det også klart: f.eks. Hans Edvard Teglers, Jørgen Røjel, Erik Johannessen m.fl. Og jeg vil også nævne Kaj Munk, Christmas Møller, Ole Chievitz m.fl. i denne sammenhæng.

Mig forekommer det nu også indlysende, at en omfattende modstandsbevægelse, som vi kendte den fra midten af 1943, ikke springer ud fuldt færdig, men er bygget op mange steder og over lang tid. Men naturligvis fandt der en stor stigning af modstandsfolk sted i de sidste måneder, for det var jo kulminationen af modstandsarbejdet. Desuden var man tilbøjelig til at arbejde mere åbent, fordi man kunne se, at det snart var forbi. Det kostede også som bekendt en del liv. Men mit ønske er at få folk i vor tid - deriblandt ikke mindst historikere - til at forstå, at der var mange flere modstandsfolk hele tiden - fra der var brug for modstand, altså fra besættelsens begyndelse.

Trommer spørger: Når vi ikke engang vidste, hvor mange der var, hvem vidste det så?

Og svaret er indlysende: Ingen. For som jeg forsøger at gøre forståeligt, var og måtte der ifølge sagens natur være tale om en hemmelig bevægelse, så hemmelig som overhovedet mulig. Derfor er også alt tilgængeligt materiale, kaldet kildemateriale, eller hvad man vil, i hvert fald utilstrækkeligt og det meste af det vildledende. Og derfor vil vi aldrig få den nøjagtige sandhed at vide. Men det burde historikere indse.

Hvad jeg - og mange med mig - derfor ønsker, er en større tilbageholdenhed og beskedenhed over for det forhåndenværende kildemateriale. Hvad jeg også efterlyser, er de ganske selvfølgelig og logiske følgeslutninger:

1. Det var krig. Vi kunne ikke sætte data på papir (undtagen i illegale blade, men de behandlede af gode grunde sager og ikke personer).

2. Der var en stærk støtte i befolkningen for modstandsbevægelsen. Hvor ofte var modstandsfolk ikke nødt til at gå under jorden? Og man fandt så godt som altid et sted at være, selv om folk på dette sted vidste, at det kunne være farligt at give husly til modstandsfolk. Tænk også på besættninger i nedskudte engelsk fly - de fandt som regel hjælp hos danskerne, de kom i berøring med.

3. Da det var en hemmelig krig, vi førte, måtte vi også nøjes med at sige det mest nødvendige til hinanden - altså de andre modstandsfolk, vi under arbejdet kom i kontakt med.

Vær så god - det er nogle af kendsgerningerne. Og dem kommer vi ikke væk fra. Ikke uden usandhed.

Erik Guldager
Helmsvej 35
Bagsværd

TÆNK!

Klip fra aviser og blade

Kalundborg Folkeblad den 3. oktober 2002

Svensk Asa-tro med stænk af nazisme

Endnu en svensk krimiforfatter Anna Jansson melder sig på det danske marked, og som en anden svensker i dette efterår er hun øjensynligt inspireret af nazistiske traumer. I dette tilfælde knyttet til den nordiske Asa-tro, der går som en rød tråd gennem bogen dækkende over flere uhyggelige og rituelle mord.

I »Stum sidder guden« (Odin) udspilles handlingen i jule- og nytårsugerne omkring Uppsala med behørig snefald og sættes i

gang af en hængt mand gennembo-ret af en knortekæp og omgivet af ligeledes hængte handyr af forskellig art. Til sidst går det ud over den kvindelige hovedperson, politiassistent Maria Wern, der svensk krimi-tradition tro også har problemer på hjemmefronten.

I miljø- og personbeskrivelserne frådser forfatteren i udsmykkede tillægsord.

ac

Anna Jansson: *Stum sidder guden.*
218 s., 268 kr. (Fremad).

Nazismen har mange »ansigter«. De stikker frem i rock-musikken, på internettet i små revisionistiske skrifter og altså også i bøger.

Hvis vi kan, skal vi afsløre alt, hvad der blot er på vej til at forny nazismen.

BØGER

Dansk Nazisme 1930-45 og derefter

Af John T. Lauridsen

672 sider indbundet og illustreret

Pris: kr. 499,00

Forlag: Gyldendal

Udkom oktober 2002

Ingen kunne vel forvente, at nogen forfatter/forsker skulle bruge megen - eller nogen tid på dette emne i året - eller årene - lige efter det store ragnarok. I disse år var det - selvfølgelig - sejrherrene, der skulle beskrives - hvem ellers? Men nu da den ene side har fået sin litteratur, fået sine gode, men så sandelig også sine dårlige sider beskrevet, har vore historikere/journalister fundet tid og lyst til at beskrive ondskaben - nazismen. Egentlig godt, at det ikke er sket tidligere, for så var nuancerne ikke kommet med.

Bogen er en del af tidligere artikler, men meget nyt er kommet til og har gjort bogen til et sandt »leksikon« til en lidt dybere forståelse af nazismen - også den danske del af den. Bogen giver en virkelig god indføring i de danske nazisters holdninger - ikke mindst deres antisemitiske holdninger. Det var ikke den tyske nazismes egenart, der var antisemitisk, det var alle nazistiske holdninger - ideologier. Selv om der var mange interne magtkampe i DNSAP, så var alle medlemmer og førere, herunder også Frits Clausen, rabiante antisemitter og ikke et øjeblik i tvivl om »den ariske races« fortrin.

Overmennesker og undermennesker var nazismens ideologi, i alle nazipartier, uanset hvilket land, de hørte til.

Noget samvittighedsfuldt og noget alle kan lære - meget - af, er afsnit 10: Kulturkamp. I dette afsnit ses, at nazismen i Danmark havde ringe kår. Alle kunstnere, dagdrivere, arkitekter, malere, skuespillere og digtere kunne ikke se den nazistiske fremtid, men kun reaktion på alt nyt, hårdest udtalt med den entartede kunst og mod begrebet kulturkampen, ses det også at DNSAP direkte påvirkede samarbejdsregeringen til at fratage

Nexø, Soya og Hans Kirk deres rettigheder. Strøget af finansloven.

Omtalt er også Picassos maleri »Guernica«, som i 1938 udstilledes i København, og som forsidestof i »Nationalsocialisten«.

Citat: Dette sindssyge makværk, der efter »kunstnerens« udsagn skal forestille den spanske by Guernica, efter at nationalsocialisterne havde erobret den, og en hel del mere, afsluttende med ordene: »Noget værre møg har vi sjældent været præsenteret for.«

Overskriften var »den store Dille«.

Nazismen var kulturløs - men de viste det også - tak for det!

Af »kulturarbejdere« meget bredt formuleret var der vel under 100, så nazismen blev - i Danmark - ikke noget angreb på parlamentarismen, ja var vel end ikke pen og papir værd at ofre noget på, hvis ikke tyskerne havde stået i landet og så mange kollaboratører havde været iblandt os.

Afsnit 11: Dansk nazisme på tryk, afsnit 12: Nazistisk plakpropaganda i Danmark 1940-45 og 13 »Sprællemanden« fortæller mere end noget andet i bogen - og på en visuel sjov måde - at DNSAP mere var til grin - var ufarlig - for den almene befolkning på en meget underfundig dansk måde.

Afsnit 14: Opgør og udrensning.

Citat: »Der er altid en risiko ved at pille ved vedtagne fjende- og heltebilleder, selv om de i dette tilfælde begge trænger til nuanceringer.

Alligevel skal forsøget gøres for nazisternes vedkommende. Ikke for deres egen skyld, men dels drejer det sig om grundlæggende demokratiske rettigheder, dels fordi en endimensionel nationalitet spærrer for videnskabelig indsigt.« Her sker atter efter anmelderens mening det skift i historien, som mange yngre forskere, forfattere og journalister gør sig til talsmænd for. Jamen det fandtes jo ikke, ligesom menneskerettighederne er af nyere dato.

Den befolkning, der betaget af nazisterne, ikke bare i Danmark, men i hele Europa, havde oplevet en menneskeforagt, tortur, chok, KZ-lejrens uhyrligheder. Alle også i Danmark havde manglet mange af de livsfornødenheder, der var - på demokratisk vis - tilkæmpet og som Nazityskland ved besættelsen havde »trådt under fod«. Skulle menneskene, der havde været uvis om en far, søn eller datters opholdssted - i KZ-lejr, flygtning eller død, vise stor medfølelse mod mennesker, der var gået nazismens ærinde i 1945. - Det er for meget for langt. Det er svært i dag, i hvert sit elfenbenstårn, at forstå den tid, som beskrives, men prøv da på det.

Et »lille« punkt. Frits Clausens breve til konen fra fængslet. 16 tætskrevne sider - prøv at sammenligne med de breve, som nogle KZ-fanger fik lov at skrive hjem, hvis de ikke var døde.

Sammenlign gerne, men i samme tidsbillede - ikke tiden 50 år senere.

DNSAP leksikon, bibliografier, afsnittet om Naziplakater og kilder og litteratur. Bogens afhandlinger er stort set godt gennemarbejdet, men den subjektive beskrivelse af retsopgøret kunne vi have været foruden.

Kaj Christensen

På sporet af Folkestyrets Politiske Politi

Min Danmarkshistorie

Af Dan Otto Larsen

315 sider

Pris: kr. 269,00

Forlag: Rosinante

Udkom nov. 2002

Omslaget med stor skrift P E T og i baggrunden en cykel giver indtryk af

en insisterende og spændende kriminalroman - med lidt erindringsroman som baggrund.

Intet er mere forkert, sammenligningen med en stor ballon godt opustet passer bedre. På de første 100 sider sker der såmænd ikke andet end ballonen langsomt tømmes for luft og med håb om, at der er luft nok til alle 315 sider. Lidt fortælles der dog. Noget om møderne mellem politikere, kongen og værn-cheferne, dette og kampene i Sønderjylland er dog fortalt før - mange gange før - og meget bedre. Noget om kommunist-interneringerne, også kendt stof. En smule om de tyske emigranter alt sammen rigtigt, men er behandlet i flere bøger og i hvert fald mindst lige så godt. Politinterneringer er også med, men her ikke noget nyt.

Om Horserødelejrens fortrinsvis kommunistiske fanger og samtalerne mellem ministeren og embedsmændene den 28. august 1943 er da heller ikke noget nyt, men det er da godt at få genopfrisket, hvordan disse ledende personer tænkte mere på sig selv end på deres internerede landsmænd.

Hvor er det beskæmmende at læse om disse personer.

For politiet på Bernstorffs Slot gik det sådan, at en del, ca. 40, slap for interneringen, nogle »gik ud« og forsvandt blandt lokalbefolkningen, nogle gik ind i modstandsbevægelsen, fortalt af NN. Hvorfor bruges bogstaverne for ubekendt. Har NN noget at skjule?

Først på side 182 begynder ballonen at holde tæt.

Der lukkes nu ikke mere luft ud. Det var heller ikke for tidligt.

Afsnittet om NATO og det sønderjysk/nordschleswigske og om forspillet til det europæiske fællesskab bliver lidt mere interessant end det forrige stof, som mere er en erindringsfortælling af de mere konventionelle.

Videre går det - over stok og sten - men nogen dybere forståelse - end-sige afsløringer om PET's arbejde fremkommer ikke. Vi hører om de forskellige regeringers lovforslag om PET, om vedtagelse og forkastelse, men det er bare fyld. Alt som skrives her, har vi jo - hvis vi læser aviser - hørt før på tidspunkter, hvor de var meget mere relevante.

Det er Dan Larsens erindringsbog og som sådan kan man læse den. Ikke en bog, der afslører - ja ikke engang en bog, der bringer noget nyt, undtagen om Dan Larsen. En almindelig

erindringsroman, dog helt uden sex, som ellers er in i tiden.

Kaj Christensen

Eine Station auf dem Weg in die Hölle
En station på vej til helvede

Af Henrik Skov Kristensen

156 sider illustreret

Pris: kr. 125,00

Forlag: Historisk Samfund for Sønderjylland

Udg. 2002

Samme bog blev første gang udgivet i 1996. Og var dengang på 80 sider, så det er en udvidet udgave nu, enkelte steder mere dybdgående.

I forordet, der er skrevet af Jörn-Peter Loppion, får læseren forklaring på, hvorfor og hvordan bogen er blevet til, og hvem der har deltaget, deriblandt at Henrik Skov Kristensen fra Frøslev Lejrens Museum har redigeret bogen.

Det er en enormt vigtig bog - nogle vil nok kalde den et tidsskrift - men hvorom alting er, det er et af de vigtigste skrifter om den skæbne, der overgik ca. 1.600 danske internerede, der blev sendt til tyske KZ-lejre, nogle kom aldrig hjem i live - nogle aldrig!

De blev sendt fra den lille banegård i landsbyen Harrislee lige syd for grænsen i kreaturvogne.

I bogen er omtalt Hitlers forordning fra 41. Nacht- und Nebelerlass.

Denne forordning anvendtes over for modstandsfolk i de besatte lande, hvor fangerne i stedet for dødsdom deporteredes til Tyskland. Hvor de så forsvandt. Denne forordning gjaldt ikke i Danmark. Vi var »fredsbesat«.

På grund af deportationerne til Tyskland aftalte udenrigsministeriets direktør Niels Svenningsen med Dr. Best at oprette en dansk lejr - og dansk ledet - så de danske internerede kunne blive i Danmark.

Dette var lovgrundlaget for Frøslev-lejren, men blev aldrig overholdt af tyskerne - som så meget andet!

Frøslevlejren er kaldt »verdens mærkeligste KZ-lejr«.

Tre ting gjorde dette muligt. Der var dansk »køkken«, der var selvstyre blandt fangerne, og lejren lå i Danmark. Dog var der tysk vagtpersonale - bevæbnet.

I lejren var der - stort set - tre former for straf. Deportation til KZ-lejr, isolation og forskellige inddragelser af rettigheder. Tortur i denne lejr er aldrig påvist - foregået. Den første transport fra Frøslevlejren til tysk KZ-lejr (Neu-

engamme) fandt sted 15. september 1944, og derefter ret regelmæssigt, indtil de ca. 1.600 var afsendt.

Særlig de danske grænsegendarmere har skrevet deres beretninger - nogle af disse er med i denne bog og også disse beretninger er med til at retfærdiggøre dette skrift.

Selv om Frøslevlejren skulle være en dansk interneringslejr, hvor fangerne skulle føle sig nogenlunde sikre, blev den sikkerhed helt nedbrudt af de første deportationer til tysk KZ-lejr.

Dette medførte en betydelig sjælelig belastning, hvilket beretninger fra fanger viser.

At bogen er skrevet både på dansk og tysk - direkte oversatte beretninger - gør den egnet til historieerindringer om den tids skrækelige tilstand.

Om nazismens uhyrligheder, som intet andet system har benyttet sig af. Illustrationerne er også virkeligt illustrative.

En helt igennem hæderlig bog.

Bør læses af alle, der blot vil forstå lidt af historien.

Kaj Christensen

Samarbejde og modstand under Besættelsen

En politisk historie

Af Hans Kirchhoff

367 sider

Pris: Kr. 350,00 uindbundet

Forlag: Odense Universitets Forlag

Udk. 2001, andet oplag 2002

På bagsiden af bogen står: »Hovedtemaet for denne bog er konflikten mellem det politiske system og modstanden mellem magthaverne og græsrodderne. Forfatteren har løbende udblik til andre tysk-besatte lande, hvor fronterne mellem det etablerede samfund og modstandsbevægelserne blev trukket hårdt op.«

Kollaborationen, som vel er hovedpunktet i bogen, er godt og dybdeberende beskrevet og med mange viste eksempler.

Tilpasningen eller kollaborationen med Tyskland fandt sted før besættelsen. Første eksempel: I 1935 undlod Danmark i Folkeforbundet at fordømme den tyske oprustning. Andet eksempel: I 1938 blev tyske neutralitetsønsker tiltrådt mod at fly og krigsskibe gennem Danmark. Tredje eksempel: Jøderne flygtet fra Tyskland blev ikke anerkendt som politiske flygtninge, mange blev tilbagevist

ved grænsen. Fjerde eksempel: Mellem dansk politi og Gestapo etableredes et samarbejde om at bekæmpe den internationale kommunisme.

Kulturelt var det ikke meget bedre. Den indirekte censur lagde bånd på både teater og avis og forlagsvirksomhed. (Mens det ikke skortede på bøger om »de brune helte« skriver fortælleren.) Bogen giver her et glimrende - og sanddru - billede af det ledende Danmarks ikke bare nødvendige forståelse, men tilpasning til Nazityskland. Tilpasningspolitikken kulminerede, da Danmark sluttede - som det eneste nordiske land - ikkeangrebspagt med Tyskland.

Citeret er også Tage Voss' bog, hvori han skriver - og dette er efter anmelderens mening, hvori bogen kan og skal læses: »Intet kunne man stole på. Ingen kunne man spørge - kun sin egen samvittighed. Og kun fremtiden (hvis der blev nogen) ville give svaret.«

Samarbejdspolitikken - ordet forklares - var den regering og embedsværket fulgte - også langt, for langt viser bogen, ligesom vi med hver vores grundholdning. Citat fra bogen: »Her-til kommer den vigtige iagttagelse, at vi ikke perciperer vore informationer mekanisk eller objektivt, men vi filterer og sorterer dem efter vore holdninger og vore præferencer.«

Befolkningen mødte den kampløse besættelse med sorg og skam - måske også med en større forbitrelse og protest, end historikerne har registreret indtil i dag.

I tredje afsnit om økonomi og klassekamp får vi et godt indblik i »fredsbesættelsen« - også at partierne - her specielt Venstre - benyttede anledningen til angreb på arbejdernes - og de mindre velhavendes tilkæmpede rettigheder - mens bønderne blev forgyldte. Ikke nogen liberal politik her - nej - klar statsstyring. Antistrejkelov, ophævelse af dyrtidsreguleringen, fastfrysning af lønningerne og stavnsbinding af den billige arbejdskraft på landet.

Nogen hård rationering blev der imidlertid ikke, først i den sidste krigsvinter blev det slemt for den største del af befolkningen.

Kollaborationen var ikke ensidigt ond. For Tyskland var kollaborationen den absolut billigste måde at okkupere på. I 1943 var to reservedivisioner og 215 civile embedsmænd nok til at Danmark leverede mere end 10% af levnedsmidlerne til Tyskland.

I afsnit 10. Christmas Møller mellem København og London.

John Christmas Møller er en af de tragiske figurer i moderne dansk politik, sådan indledes kapitlet. Det er både rigtigt, men også møgforkert. For os, som var hjemme og deltog i modstandsbevægelsen, var han et idol. Det var hans stemme, alle, der ikke var tyskvenlige, lyttede til, og det uanset hvilken politisk observans man tilhørte. Rigtigt skrevet er: »Bruddet den 29. august 1943 blev en personlig sejr for Christmas Møller« - ja det er vel ikke for meget sagt, at det blev en sejr mod hele kollaborationspolitikken - viser blot at den, der er god - dygtig - i een situation, måske ikke duer i en anden.

I afsnit 15: Hvem var modstandsbevægelsen? forekommer en forklaring - påkrævet - på, hvorfor det også er nødvendigt for historikerne at inddrage de endnu levende modstandsfolk i projektet: »Slagsmålet rejste atter det spørgsmål, om besættelseshistorikeren overhovedet er kvalificeret til at skrive, når han ikke selv har været med.«

Hvis historien - alle historier - skal skrives, kan det kun ske, hvis yngre historikere skriver. Der skal gå en vis tid fra historien er sket, til den nedskrives - ellers går nuancerne tabt. Hvad vi, der deltog, kunne ønske - mere end noget andet - er, at historikerne ikke bare går ud fra arkiverne - arkiver er ikke sandheden - men prøver, hvor svært det end er, at fabulere sig til en så unormal tilstand, med mangel på mange varer, med mørkelægning, med spærretid, med visitering af tysk politi, men overnatning et nyt sted flere gange om ugen, med aldrig at vide sig sikker. Hvor tæt var Gestapo på een? En modstandsmand havde aldrig - i modsætning til soldaten - orlov. Alle hans systemer var spændt fra den dag, han gik ind i kampen og til befrielsen.

Svært, ja, men prøv at medtænke dette, når historien om besættelsen skrives.

Det er en god bog, den giver stof til eftertanke. Den forekommer så sand, som det er muligt.

Der er sikkert ikke mange, der læser den, men for dem, der læser anmeldelsen kan det fastslås, at, som der står på side 337: Man var antitysk og proengelsk, man ønskede den nationale befrielse, og man ønskede et demokratisk Danmark tilbage efter krigen.

Frihedsviljen er de få forundt!

Kaj Christensen

Følelesporno

Udsendelsen i DR den 8. januar 2003 kl. 20.00 blev i aviserne omtalt som: »DR dokumentar - kun en tysker.« Tusinder af kvinder, gamle og især børn døde under kummerlige forhold i bevogtede lejre, da Danmark modtog op mod en kvart million civile flygtninge i 1945. Vi fortæller et sort kapitel i danmarkshistorien - et kapitel der ikke kan læses i historiebøgerne. Tilrettelæggelse Søren Lindberg.

Disse var ordene - men der var meget der ikke blev fortalt - eller bevidst undladt. Udsendelsen bygger på overlæge Kirsten Lyllofs undersøgelser i arkiverne fra dengang.

Interessen forstår vi, men konklusionen, som vist i udsendelsen, er fuldstændigt enøjet og lover ikke godt for fremtidige udsendelser på dette felt.

Det er beskæmmende, at en sådan udsendelse ikke er bedre dokumenteret, det er beskæmmende at »tiden«, hvori udsendelsen foregik, slet ikke er forstået.

Helheden i hvad der skete i 45 under den tyske besættelse til 5. maj og hvad der skete flygtningene efter denne dato burde ikke være svær at fatte.

Først selve flugten: Hvorfor skulle disse 250.000 flygtninge sendes til Danmark? Sverige var meget nærmere. Tyskland sendte disse, fordi Folkeretten ingen værdi havde for Nazityskland og fordi Danmark var besat, så kunne Nazityskland misbruge sin magt og sende flygtningene hertil. I forvejen var der ca. 250.000 tyske soldater - hvoraf mange var mere eller mindre syge - en del var rekonvalescenter fra østfronten. Der kan vel sættes et spørgsmål ved om det danske lægevæsen havde kapacitet til at behandle yderligere en halv million. Danmark var i 45 et land, hvor de basale fornødenheder manglede, også på hospitalerne. Varme, varmt vand og forbindsstoffer og mange medicinske produkter.

Endelig må det også med, at så mange smitsomme sygdomme, ernærings sygdomme, kendte vi dårligt til.

De flygtninge, der kom hertil, var forsultne, forfrosne og fyldt med alle mulige mangelsygdomme og smitsomt difteri, tyfus af forskellig slags, fnat, lus osv., derfor blev de af ty-

skerne samlet på skoler og i lejre oprettet af tyskerne. I det store og hele skulle de holdes adskilt fra danskerne. - Ikke for vore blå øjnes skyld, men for at smitsomme sygdomme ikke spredtes. Det var de tyske feltlazaretter, de tyske læger og sygeplejersker der skulle tage sig af flygtningene.

På trods af det folkeretslige brud ved at transportere flygtninge til et besat land - uden en regering - tog Danmark mod disse flygtninge. I marts 45 - under besættelsen - udsendte Udenrigsministeriets embedsmænd et cirkulære til amterne, at de tyske flygtninge skulle tilses og behandles på de tyske lazaretter. Aftale mellem embedsmændene og de tyske besættelsesmyndigheder.

Med skal måske også et lille mellemspil for at forstå danskernes vrede mod flygtningene. Ved ankomsten til Danmark fik de udleveret nogle penge, og dem der var raske nok, det var der mange der var, raserede forretningerne, hvor der endnu var varer - madvarer - at få, også rationerede varer, og fik de ikke disse varer tilkaldte de en tysk soldat - der så med våben i hånd røvede varerne.

Spegepølse, flødeskumskager blev børnene stopfodret med, hvilket de ikke kunne tåle. Mange af børnene døde af den form for fede spiser, som de var helt ukendt med. Det sidste er oplyst af det tyske gesandtskab, men har jeg lyst til at skrive - er selvfølgelig ikke med i udsendelsen. Enøjetheden skal jo opretholdes for enhver pris.

Denne form for forretningsplyndring, som nogle ikke kunne undgå at se, fik nok ikke følelserne for flygtningene til at blive varmere.

Besættelsens ophør den 5. maj 45 betyder, at Danmark må påtage sig ansvaret for disse flygtninge, sende dem hjem ville vi eller De Allierede ikke være bekendt, der var ikke noget at komme hjem til. Tyskland var en stor ruin.

Flygtningene var egentlig de allieredes problem, og det var da også dem der bestemte levnedsmiddellrationerne. Det blev bestemt, at flygtningene skulle have 1800 kalorier om dagen, men da Danmark havde fået administrationen op at stå, og politi og forsvar var i aktion, bestemte Dan-

mark, at flygtningene, sidst i maj 45, skulle have 2000 kalorier. Det blev senere forhøjet.

Alle små lejre blev opløst og enkelte store lejre blev etableret. I disse lejre fungerede alt rimeligt, lige som hver enkelt flygtning havde egen køje, hvilket ikke var tilfældet i Tyskland eller i andre lande med tyske flygtninge.

At der var afvisende dansk holdning til flygtningene kan man ikke forundres over, hvis man husker, hvad udsendelsen ikke gjorde, at tyskerne i marts 45 henrettede, torturerede danske modstandsfolk, at det danske politi og de danske gendarmere sad eller havde siddet i tyske KZ lejre, at mennesker blev myrdet på deres arbejde eller i deres hjem uden grund. 4 danske læger i Odense og 2 i Vejle, og 2 dyrlæger i Brønderslev og mange mange flere henrettet af Peter gruppen: Det dokumentariske blæser helt vildt i vinden når man har taget en rørstrømsk 57 års tysk kvinde, hun havde forøvrigt en fantastisk mimik på de rigtige steder, men hendes hukommelse var ikke af den store værdi når hun fortalte - oprømt - om hvordan hun på Ole Suhrsgade skole skubbede bordet hen til vinduet for at se Kong Christian den 10. ride forbi.

Kong Christian red aldrig i denne gade, han faldt i øvrigt af hesten i 1942, og han red aldrig siden. DOKUMENTAR!

I omtalen af udsendelsen informeres der om, at det er et glemt kapitel i besættelsestidens historie. Dette er ikke rigtigt, som så meget andet der postuleres, i udsendelsen.

I 1987 udgav Henrik Havrehed som forfatter bogen »De tyske flygtninge i Danmark 1945-49«. Spørgsmålet blev også behandlet i 1971 af Jørgen Hæstrup.

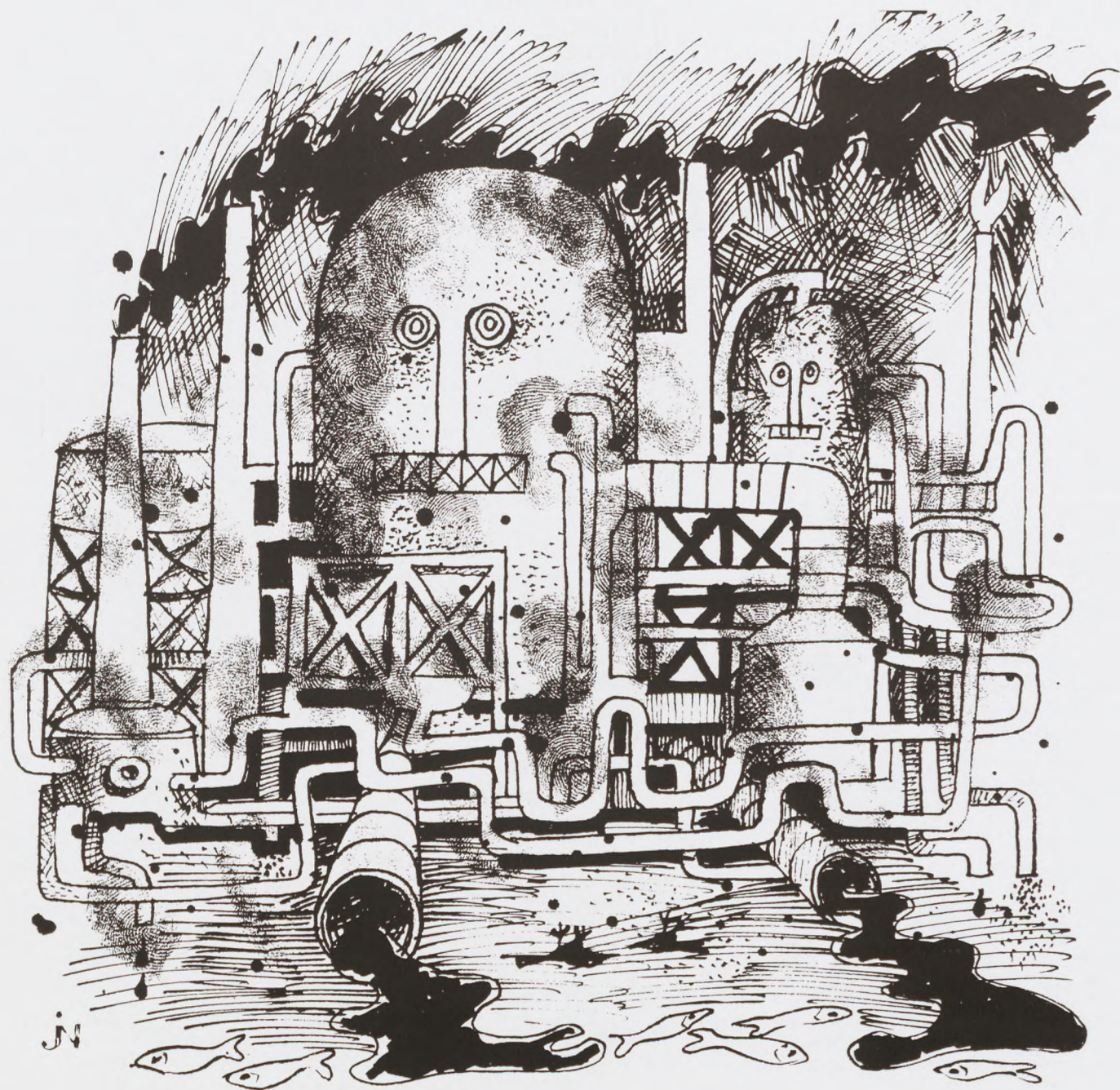
Denne udsendelse er ikke værd at kalde dansk dokumentar, den rigtige titel er nærmest historieforfalskning.

Kaj Christensen

SENTENSER

Påtager du dig en rolle som du ikke er voksen, så blamerer du dig, samtidig med, at du forsømmer den rolle du kunne have spillet.

Epiktet

Er frihed også
frihed til
at la stå frit
om man vil kvæle andre
i røg og støj og skidt?

Carl Scharnberg

ADRESSELISTE

ERHVERVSHÆMMEDE FRA FRIHEDSKAMPEN

Aalborg afd.: Fmd.: Børge Dahl,
Herskindsgade 9, 9000 Aalborg, tlf. 98 12 84 92
Kontor: Sofiendalsvej 80, 9200 Aalborg SV,
tlf. 98 18 58 18, åbent torsdag 10-16. Åbent for
kammeratligt samvær torsdag 14-17.

Esbjerg afd.: Fmd.: Gerth Andersen,
Højtoftevej 2, 6700 Esbjerg, tlf. 75 13 28 40.
Kontor: Gammel Fritidscenter,
Grønnevangsvej (ved Østerbycentret),
6700 Esbjerg. Åbent hver onsdag 14-17.

Kolding:
Kontor: Staldgården.
Åbent torsdag 14-16

Odense afd.: Fmd.: Henry Jensen,
Strynøgade 14, 5000 Odense C, tlf. 65 90 32 02
Kass.: Alfred Andersen, Bregnevej 7,
5220 Odense SØ, tlf. 66 11 58 69.

Omegnsafdelingen.:

Fmd.: Eigil Skov Jørgensen, Strandvej 35,
Kulhus, 3630 Jægerspris, tlf. 47 53 02 48,
giro 8011788, sociale sager v/Hans Otte,
Smakkegårdsvej 165, 2820 Gentofte,
tlf./fax 39 65 59 07.

Sjællands afd.:

Fmd.: Mogens Henrik Nielsen, Nystedvej 14,
Veddelev, 4000 Roskilde, tlf. 46 75 77 13
Kass.: Villy Jensen, Lindevej 12,
3200 Helsingør, tlf. 48 79 45 91

Sydfyns afd.: Fmd.: Ole Martinussen,
Bruuns Alle 20, 5700 Svendborg, tlf. 62 21 40 48

Syddøstjysk afd.: Fmd.: Jens Jac. Jensen,
Kragelundvej 29, 7080 Børkop,
tlf. 75 86 63 52.
Kontor: Vendersgade 28, tlf. 75 93 29 73.
Åbent tirsdag 14-16

Århus afd.: Fmd.: Bruno Bøtker,
Paludan-Müllers Vej 63, 2. th., 8210 Århus V,
tlf. 86 10 28 48
Kass.: Erik Bjørn Nielsen, Brovænget 25,
Egå, tlf. 86 22 29 48
Centrets adr.: Skovvangsvej 220,
8200 Århus N, tlf. 86 16 91 18
Tirsdag og torsdag kl. 10-12.

ALLIEREDE KRIGSSEJLERES VETERANFORENING

Fmd.: Else Lizier, Tårnvej 20, 2610 Rødovre,
tlf. 36 70 03 68
Kass.: Erik Qvist, Udsigten 16, 4220 Korsør,
tlf. 58 37 78 06

AMALIENBORGKLUBBEN

Frank Zorn, Bernadotteparken 24,
4000 Roskilde, tlf. 36 70 04 02

BUCHENWALD-KLUBBEN

Aalborg: Fmd.: Chresten Stendahl,
Rinddalen 33, 9550 Mariager, tlf. 98 54 14 26
Kass.: Henry Jensen, Vestpieren 18,
9370 Hals, tlf. 98 25 18 56

DACHAU-KLUBBEN

Fmd.: John Nielsen, Margrethesvej 28, Ejby,
4070 Kirke Hyllinge, tlf. 46 40 50 87
Giro: 87 446 867

FORENINGEN AF GESTAPOFANGER FRA BESÆTTELSEN

Fmd.: Solvejg Skjøtt, Dalsø Park 128, 3500
Værløse, tlf. 44 48 56 74
Kass.: Salle Fischermann, Toftekærvej 28 C,
2820 Gentofte, tlf. 39 65 89 90

GESTAPOFANGERNE RANDERS

Fmd.: Frode Greve Rasmussen,
Lyngdalvej 18, 8500 Grenå, tlf. 86 30 90 76
Kass.: Karen Andersen, Gadevænget 1, 8900
Randers, tlf. 86 43 85 86, giro 663 8961

HANNOVER-STÖCKEN

Fmd.: Peter Møller Madsen, H.H. Kochsvej 4,
Blok 2, værl. 240, 4000 Roskilde, tlf. 36 16 60 68
Kass.: Carl Adolf Sørensen, Egermvej 24,
8270 Højbjerg, tlf. 86 27 23 47

HORSERØD STUTTHOF-FORENINGEN

Fmd.: Anton Nielsen,
Møllevej 17, 3650 Ølstykke, tlf. 47 17 90 69
Kass.: Bodil Enoch, Brøndbyøster Torv 51 5.th.,
2605 Brøndby, tlf. 36 75 45 94

KRIGSSEJLERGRUPPEN 1939-1945

Bent Ørberg og Bjørg Vitnes,
Torvegade 64, 3. & 4. tv., 1400 Kbh. K,
tlf. 32 95 22 06/32 95 55 04

NEUENGAMME-FORENINGEN

Fmd.: Helge Hansen, Hovedgaden 38, 4350
Uggerløse, tlf. 59 18 80 09
Kass.: Cornelius Olsen, Gammelgårds Alle 111,
2665 Vallensbæk Strand, tlf. 43 54 78 36

RAVENSBRÜCK-GRUPPEN

Astrid Blumensaadt,
Carlsgade 5, 5000 Odense C, tlf. 66 12 79 08

SACHSENHAUSEN-FORENINGEN

Fmd.: Peder Soegård, Reedtzholmvej 114,
4736 Karrebæksminde, tlf./fax 55 44 10 32
E-post: pse17@dadlnet.dk
Kass.: Emmy Eskildsen, Nansensgade 22,
5000 Odense C, tlf. 66 11 92 52

THERESIENSTADT-FORENINGEN

Fmd.: Birgit Krasnik Fischermann, Gl. Vartov
Vej 29, 2. tv., 2900 Hellerup, tlf. 39 62 83 55
Kass.: Michael Fingeret, Herman Triers Plads
2, 1631 Kbh. V, tlf. 35 37 11 21

FORH. KONTORCHEF I FRIHEDSFONDEN

Anna-Lise Clausen, Præstefælledvej 67,
2770 Kastrup, tlf. 32 51 50 13

ARBEJDSKADESTYRELSEN

Æbeløgade 1, Postboks 3000, 2100 Kbh. Ø,
tlf. 39 17 77 00, fax 39 17 77 11

AMICALE INTERNATIONALE DE NEUENGAMME (AIN)

Vicepræsident Ernst Nielsen,
Sofielunden 14, 2600 Glostrup

FÉDÉRATION INTERNATIONALE DES RÉSISTANTS, DANMARK (FIR)

Mogens Henrik Nielsen, Nystedvej 14,
Veddelev, 4000 Roskilde, tlf. 46 75 77 13

BERNADOTTEGÅRDEN

Bernadottegården 94, 9560 Hadsund,
tlf. 96 53 13 50

BERNADOTTEGÅRDEN

H.H. Kochsvej 4, Himmelev, 4000 Roskilde,
tlf. 46 31 60 00

MINDELUNDEN RYVANGEN

Tuborgvej 33, 2900 Hellerup, tlf. 39 62 14 67.

BANGSBO MUSEUM

9900 Frederikshavn, tlf. 98 42 31 11.

FRIHEDSMUSEET

Churchillparken 7, 1263 København,
tlf. 33 13 77 14.

MUSEET FOR FRØSLEVLEJREN

Lejrvejen 83, Frøslev, 6330 Padborg,
tlf. 74 67 65 57.

MUSEET PÅ KOLDINGSOSHUS

Postboks 91, 6000 Kolding, tlf. 76 33 81 99.
Åbent kl. 10-17.

HORSERØDSLEJREN MUSEUM

Esrumvej 367, 3000 Helsingør. Åbent søndag,
tirsdag og torsdag kl. 11-15.

FERIEMULIGHEDER:

Anholt: Ejers af De Erhvervshæmmede.
12 senge. Adresse: 4. Maj-huset, 8582 Anholt
by. Henv. til S.E.F. Skovvangsvej 220, 8200
Århus N, tlf. 86 16 91 18, i kontortiden eller
Birthe Fuglsang, Strandbakkevej 28, 8250 Egå,
tlf. 86 22 40 46. Ansøgning om ophold i
højsæsonen skriftlig senest den 1. februar.
Kegnæs: Kegnæs-huset ejes af Kammeraternes
Hjælpefond. Se bladets side 2. Åbent hele året.
7 senge. Flejmosen 6, Østerby, 6470 Sydals, tlf.
74 40 53 42. Ansøgningsskema fås hos Aase
Beck Eigenbroth, John F. Kennedys Plads 4,
9000 Aalborg, tlf. 98 12 32 31. Ansøgningsfrist
1. februar.